

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

Deze tekst is afkomstig van de online bibliotheek op www.denieuwetoneelbibliotheek.nl.

De rechten, inclusief en met name de rechten voor uitvoering, liggen voor alle teksten bij de auteur en het is dan ook verplicht om voor elke vorm van uitvoering toestemming bij de betreffende schrijver aan te vragen. Voor elke schrijver is het van groot belang om te weten of zijn teksten worden uitgevoerd, dus neem alstublieft bij elke lezing, encenering, bespreking in het onderwijs e.d. even contact op met de auteur! Het contact adres voor deze tekst is:

Schrijver	Miller Arthur
Titel	De dood van een handelsreiziger (vertaling: Marcel Otten)
Jaar	1949
Uitvoering	Het Nationale Toneel / Hans Croiset

Copyright (C) 1949 by Miller Arthur

Arthur Miller

DE DOOD VAN EEN HANDELSREIZIGER

(Death of a Salesman)

vertaling/bewerking

Marcel Otten

De dood van een handelsreiziger

Een aantal privé conversaties
in twee bedrijven en een requiem

Personages

Willy Loman	Charley
Linda	Oom Ben
Biff	Howard Wagner
Happy	Jenny
Bernard	Julia Forsythe
De Vrouw	Letta

De plaats van handeling is het huis en het erf van Willy Loman en de verschillende plekken die hij aandoet in het New York en Boston van 1948.

EERSTE BEDRIJF

Een melodie is te horen, gespeeld op een fluit. Ze is klein en fijn, ze verhaalt van gras, bomen en de horizon. Het doek gaat op.

Voor ons zien we het huis van de vertegenwoordiger. We zijn ons bewust van hoog-oprijzende, rechthoekige vormen erachter die het huis aan alle kanten omringen. Alleen de blauwe lucht van de hemel valt op het huis en het voortoneel, de omgeving is gehuld in een gemene, oranje gloed. Als het licht opkomt zien we een massief gewelf van flatgebouwen rond het kleine huis dat er fragiel uitziet. Een droomsfeer hangt om de plek, een droom die de werkelijkheid ontstijgt. De keuken in het midden lijkt redelijk echt want er staat een keukentafel met drie stoelen en een koelkast. Er is echter geen sanitair. Achter in de keuken is een ingang met een gordijn die naar de woonkamer leidt. Rechts van de keuken, op een verhoging van een halve meter is een slaapkamer met slechts een koperen ledikant en een stoel. Op een plank boven het bed staat een zilveren atletiekroef. Een raam kijkt uit op de flat aan de zijkant.

Achter de keuken, op een verhoogd niveau van twee meter, is de jongensslaapkamer, op dit moment nauwelijks zichtbaar. Vaag zijn er twee bedden te onderscheiden en achter in de kamer een dakkapel. (Deze slaapkamer ligt boven de woonkamer die niet te zien is.) Links is een wenteltrap vanuit de keuken die er naar toe leidt.

Het decor is geheel of - op sommige plekken - gedeeltelijk open. De daklijst van het huis is eendimensionaal; eronder en erboven zijn de

flatgebouwen te zien. Voor het huis is een plankier dat verder weg van het voortoneel de orkestbak indraait. Dit voorgebied dient hetzij als achtererf, hetzij als de plek van al Willy's waandenkbeelden en stadsscènes. Telkens als de handeling in het heden is houden de acteurs zich aan de denkbeeldige grenzen en ze gaan het huis alleen binnen door de deur aan de linkerkant. Maar in de scènes die zich in het verleden afspelen worden deze grenzen doorbroken en de personages gaan een kamer binnen of vertrekken uit een kamer 'door' een wand op het voortoneel.

Vanaf rechts komt Willy Loman, de vertegenwoordiger, op; hij draagt twee grote koffers met monsters. De fluit speelt nog. Hij hoort haar, maar is zich er niet van bewust. Hij is in de zestig, onopvallend gekleed. Zelfs als hij het toneel over loopt naar de deur van het huis ziet men dat hij afgemat is. Hij maakt de deur open, komt de keuken binnen en zet opgelucht zijn last neer, voelt zijn pijnlijke handen. Een zucht van verlichting ontglipt aan zijn lippen - iets in de trant van 'Tjonge, jonge.' Hij doet de deur dicht en draagt door de ingang met het gordijn zijn koffers verder de woonkamer binnen.

Linda, zijn vrouw, heeft zich in haar bed rechts bewogen. Ze staat op en doet een kamerjas aan, luistert. Vaak is ze opgewekt, maar ze heeft zichzelf een stalen verdringingsmechanisme aangemeten in haar bezwaren tegen Willy's gedrag - zij houdt ontzettend veel van hem, ze bewondert hem, alsof zijn gevatte aard, zijn humeur, zijn overrompelende dromen en kleine wreedheden voor haar alleen maar dienen als duidelijke geheugensteuntjes van zijn innerlijke onstuimige verlangens, verlangens die zij deelt maar waarvoor ze het temperament mist ze te uiten en er tot het einde gehoor aan te geven.

LINDA *Hoort Willy buiten de slaapkamer, roept een beetje ongerust. Willy!*

WILLY Alles in orde. Ik ben terug.

LINDA *Hoezo? Korte pauze. Is er iets gebeurd, Willy?*

WILLY Er is niets gebeurd.

LINDA Je hebt de auto toch niet in de prak gereden?

WILLY *Een beetje geïrriteerd. Ik zei dat er niets gebeurd was. Heb je me niet gehoord?*

LINDA Voel je je niet lekker?

WILLY Ik ben doodop. *De fluitmuziek is weggestorven. Hij gaat op het bed naast haar zitten, een beetje verdoofd. Ik heb het niet gered. Ik heb het gewoon niet gered, Linda.*

LINDA *Heel voorzichtig, delicaat. Waar heb je de hele dag gezeten? Je ziet er verschrikkelijk uit.*

WILLY Ik ben tot net boven New York gekomen. Ik ben een kop koffie gaan drinken. Misschien was het de koffie.

LINDA Wat?

WILLY *Na een pauze. Plotseling kon ik niet meer rijden. De auto bleef maar de berm ingaan.*

KINDA *Behulpzaam. Misschien was het weer het stuur.*

Volgens mij heeft Angelo geen verstand van die auto.

WILLY Nee, het ligt aan mij, aan mij. Plotseling merk ik dat ik honderd rij en ik kan me de laatste vijf minuten niet meer herinneren. Alsof ik mijn gedachten er niet bij kan houden.

LINDA Misschien ligt het aan je bril. Je hebt je nieuwe bril ook nooit opgehaald.

WILLY Nee, ik zie alles. Op de terugweg heb ik vijftien km per uur gereden. Ik heb er bijna vier uur over gedaan.

LINDA *Berustend.* Je moet rusten, Willy, zo kun je niet doorgaan.

WILLY Ik ben net terug van Florida.

LINDA Maar je hebt geen rust in je hoofd. Je hoofd maalt teveel en je hoofd, daar gaat het om.

WILLY Ik begin 's ochtends. Misschien voel ik me 's ochtends beter. *Zij doet zijn schoenen uit.* Ik verga van de pijn door die rotsteunzolen.

LINDA Zal ik een asperientje voor je halen? Daar kalmeer je van.

WILLY *Verbaasd.* Ik was een beetje aan het rijden. Ik voelde me prima. Ik lette zelfs op het landschap. Kun je je voorstellen, ik, kijken naar het landschap, elke dag van mijn leven onderweg. Ik klapte de voorruit omlaag en baadde gewoon in de zwoele lucht. En plotseling rij ik van de weg af! Ik vergat helemaal dat ik reed. Als ik over de witte streep was gegaan, had ik

iemand doodgereden. Dus ik rij door... en vijf minuten later zit ik weer te dromen en ik ging bijna... *Hij drukt twee vingers tegen zijn ogen.* Ik denk van die dingen, van die rare dingen.

LINDA Ga weer met ze praten, Willy. Ik zie niet in waarom jij niet in New York kunt werken.

WILLY Ze kunnen me daar niet gebruiken. Ik ben de man van New England. Ik ben onmisbaar in New England.

LINDA Maar je bent zestig. Ze verwachten toch niet dat je je hele leven blijft reizen.

WILLY Ik moet een telegram naar Portland sturen. Ik heb om 10u. een afspraak om de collectie te laten zien. Godverdomme, ik kan hem verkopen! *Hij trekt zijn colbert weer aan.*

LINDA Pakt het colbert van hem af. Waarom ga je morgen niet naar kantoor en zeg tegen Howard dat je gewoon in New York moet werken. Je bent te meegaand.

WILLY Als de oude Wagner nog leefde had ik nu de leiding in New York! Die man was een vorst, magistraal gewoon. Maar die zoon van hem, die Howard... Toen ik de eerste keer naar het noorden ging wist de Wagner Company niet eens waar New England lag!

LINDA Waarom zeg je dat niet tegen Howard?

WILLY Aangemoedigd. Dat doe ik, doe ik absoluut. Is er kaas?

LINDA Ik maak een boterham voor je.

WILLY Nee, ga slapen. Ik neem wat melk. Ik ben zo
boven. Zijn de jongens thuis?

LINDA Ze slapen. Happy heeft Biff vanavond mee
uit genomen.

WILLY *Geïnteresseerd.* Oh, ja?

LINDA Het was zo leuk ze samen te zien scheren.
En ze samen te zien vertrekken. Het hele huis ruikt
naar de aftershave.

WILLY Werk je een heel leven om een huis af te
betalen. Is het eindelijk van jezelf, is er niemand om
in te wonen.

LINDA Het leven is vergooid. Zo is het altijd
geweest.

WILLY Nee, nee, sommige mensen... sommige mensen
bereiken iets. Zei Biff nog iets nadat ik vanochtend
was vertrokken?

LINDA Je moet niet zoveel kritiek op hem hebben,
Willy, hij kwam net van de trein. Je moet niet zo boos
op hem zijn.

WILLY Wanneer was ik dan kwaad, verdomme? Ik
vroeg alleen of hij geld verdiende. Noem je dat
kritiek?

LINDA Hoe kan hij nou geld verdienen?

WILLY *Bezorgd en kwaad.* Hij onderdrukt zijn
gevoelens zo. Hij is humeurig. Heeft hij zijn excuses
aangeboden toen ik vanochtend wegging?

LINDA Hij was zo somber, Willy. Je weet hoe hij tegen je opkijkt. Ik denk dat jullie allebei gelukkiger zijn als hij erachter komt wat hij wil.

WILLY Hoe kan hij op een boerderij erachter komen wat hij wil? Noem je dat leven? Een boerenknecht? Vroeger, toen hij jong was, dacht ik, okee, een jonge vent, goed dat hij kijkt wat het leven heeft te bieden, een hoop verschillende baantjes. Maar dit duurt al meer dan tien jaar en ik moet nog zien dat ie vijfendertig dollar per week verdient!

LINDA Hij heeft zijn draai nog niet gevonden, Willy.

WILLY Op je vierendertigste nog steeds je draai niet vinden is een schande!

LINDA Ssst!

WILLY Hij is lui, dat is het probleem, verdomme!

LINDA Willy, alsjeblieft!

WILLY Biff is een luie zak!

LINDA Ze slapen. Ga iets eten. Ga naar de keuken.

WILLY Ik zou wel eens willen weten waarom ie thuis is gekomen.

LINDA Ik denk dat ie nog steeds de weg kwijt is, Willy. Ik denk dat ie helemaal de weg kwijt is.

WILLY Biff Loman is de weg kwijt. In het grootste

land ter wereld is een jonge vent met zoveel... charme de weg kwijt. En zo'n harde werker. Dat moet je hem nageven... hij is niet lui.

LINDA Nooit geweest.

WILLY *Met mededogen en vastberaden.* Ik zie hem morgenvroeg, dan praat ik met hem. Ik zorg voor een baan als verkoper. In een mum van tijd kan hij een grote jongen worden. Weet je nog hoe ze op school achter hem aanliepen? Als hij naar zo'n meid glimlachte fleurde d'r gezicht op. Als hij buiten op straat liep... *Hij verliest zichzelf in herinneringen.*

LINDA *Probeert hem op andere gedachten te brengen.* Ik heb Amerikaanse kaas voor je gehaald, Willy. Roomkaas.

WILLY Waarom haal je Amerikaanse kaas als ik van Zwitserse hou?

LINDA Ik dacht dat je misschien 'ns wat anders wou...

WILLY Ik wil niks anders! Ik wil Zwitserse. Waarom spreekt iedereen me altijd tegen?

LINDA *Probeert het weg te lachen.* Gewoon een verrassing.

WILLY Waarom zet je in godsnaam geen raam open?

LINDA *Met een oneindig geduld.* Ze staan allemaal open.

WILLY Hoe wij hier ingepakt worden. Beton en

glas, glas en beton.

LINDA We hadden het land hiernaast moeten kopen.

WILLY De straat staat vol auto's. Geen zuchtje frisse wind hier in de buurt. Het gras groeit niet meer, je kunt in de achtertuin nog geen wortel kweken. Ze hadden een wet tegen flatgebouwen moeten maken. Weet je nog, die twee prachtige iepen daarachter? Toen Biff en ik de schommel ertussen ophingen?

LINDA Alsof je kilometers van het centrum af woonde.

WILLY Ze hadden de aannemer die ze heeft omgehakt de bak in moeten smijten. Ze hebben de buurt de nek omgedraaid. *In gedachten verloren.* Ik denk steeds vaker terug aan die tijd, Linda. Rond deze tijd van het jaar bloeiden narcissen en pioenrozen. En dan kwamen de seringen op en dan de blauwereggen. De geuren in deze kamer!

LINDA De mensen moeten per slot van rekening ergens wonen.

WILLY Nee, er zijn nu meer mensen.

LINDA Volgens mij...

WILLY Er zijn meer mensen! Daarom gaat dit land naar de knoppen! De bevolkingsgroei loopt uit de hand. De concurrentie is moordend! Moet je die stank van dat flatgebouw eens ruiken! En dan die andere aan de overkant... Hoe kun je kaas nou romen? *Bij Willy's laatste zin komen Biff en Happy overeind in hun bed en luisteren.*

LINDA Ga naar de keuken en probeer het. En wees stil.

WILLY *Draait zich om naar Linda, schuldbewust.* Je maakt je toch om mij geen zorgen?

BIFF Wat is er aan de hand?

HAPPY Luister!

LINDA Je hebt zoveel in je mars en je maakt je om alles druk.

WILLY Jij bent mijn steun en toeverlaat, Linda.

LINDA Probeer je te ontspannen. Je maakt van een mug een olifant.

WILLY Ik maak geen ruzie meer met hem. Als hij naar Texas terug wil, laat hem.

LINDA Hij vindt zijn weg wel.

WILLY Natuurlijk. Sommige mensen komen pas later in hun leven op gang. Zoals Thomas Edison. Of Goodrich, die bandenfabrikant. Een van die twee was doof. *Hij loopt naar de deur van de slaapkamer.* Ik heb het volste vertrouwen in Biff.

LINDA Als het zondag mooi weer is, gaan we naar het platteland. En we klappen de voorruit omlaag en we nemen lunch mee.

WILLY Nee, de voorruit kan niet omlaag in die nieuwe auto's.

LINDA Maar je hebt hem vandaag toch omlaag
gedaan?

WILLY Ik? Nee. *Hij stopt.* Dat is toch
eigenaardig! Is dat niet heel vreemd... *Hij breekt
verbaasd en bevreesd zijn eigen woorden af terwijl ver
weg de fluit te horen is.*

LINDA Wat?

WILLY Dat is het vreemde eraan.

LINDA Wat?

WILLY Ik dacht aan de Chevvy. *Korte pauze.*
Negentienachtentwintig... toen ik die rode Chevvy
had... *Breekt zijn woorden af.* Dat is toch raar. Ik kan
zweren dat ik vandaag in de Chevvy reed.

LINDA Iets moet je eraan hebben herinnerd.

WILLY Tss. Weet je nog? De manier waarop Biff die
auto in de was zette? De dealer wou gewoon niet geloven
dat er honderdtwintigduizend op de teller stond. *Hij
schudt zijn hoofd.* Huh! *Tegen Linda.* Ga nou maar
slapen, ik kom zo. *Hij loopt de slaapkamer uit.*

HAPPY *Tegen Biff.* Zou ie de auto weer in de prak
hebben gereden!

LINDA *Roept Willy achterna.* De kaas ligt op de
middelste plank! *Ze draait zich om, gaat naar het bed,
pakt zijn jasje en loopt de slaapkamer uit. Het licht
in de jongenskamer is opgekomen. Uit het zicht hoort
men Willy tegen zichzelf praten: 'Honderdtwintigduizend*

kilometer.' en een kort lachje. Biff stapt uit bed, gaat een stukje naar het voortoneel en luistert oplettend. Biff is twee jaar ouder dan zijn broer Happy, goedgebouwd, maar hij maakt nu een afgematte indruk en hij lijkt minder zelfverzekerd. Hij is niet zo geslaagd en zijn dromen zijn sterker en niet zo redelijk als die van Happy. Happy is lang, krachtig gebouwd. De sensualiteit hangt om hem heen als een zichtbare kleur of als een geur die vele vrouwen hebben ontdekt. Hij is, net zoals zijn broer, op zoek, maar op een andere wijze, want hij heeft nooit toegegeven dat de nederlaag van zijn gezicht is af te lezen en hij is om die reden verwarder, heeft een dikkere huid, ook al is hij ogenschijnlijk zelfvoldaner.

HAPPY *Stapt uit bed. Ze pakken hem z'n rijbewijs nog af. Ik word doodzenuwachtig van hem, Biff.*

BIFF *Zijn ogen gaan achteruit.*

HAPPY *Zijn ogen zijn prima. Hij kan gewoon zijn kop niet erbij houden. Ik reed vorige week met hem mee naar de stad. Hij stopt voor groen, vervolgens wordt het rood en hij trekt op. Hij lacht.*

BIFF *Misschien is ie kleurenblind.*

HAPPY *Pa? Hoezo, in de handel heeft ie het beste oog voor kleur.*

BIFF *Gaat op zijn bed zitten. Ik ga slapen.*

HAPPY *Je bent toch niet nog steeds kwaad op hem, Biff?*

BIFF *Ach, hij is wel okee.*

WILLY *Beneden in de huiskamer. Ja, mijnheer, honderdtwintigduizend... honderdvierentwintigduizend!*

BIFF Zit je te roken?

HAPPY *Houdt een pakje sigaretten omhoog. Wil je er een?*

BIFF *Neemt een sigaret. Ik kan niet slapen als ik het ruik.*

WILLY Zit fraai in de was, hè!

HAPPY *Oprecht. Raar, hè Biff? Wij tweetjes hier weer slapen? Onze oude bedden. Hij klopt liefkozend op zijn bed. Alle gesprekken over en weer. Heel ons leven.*

BIFF Ja. Een hoop dromen, een hoop plannen.

HAPPY *Met een diepe, mannelijke lach. Een paar honderd vrouwen zouden graag weten wat in deze kamer is gezegd. Ze lachen zachtjes.*

BIFF Weet je nog, die lange Betsy huppeldepup... hoe heette ze verdomme ook alweer?

HAPPY *Kamt zijn haar. Met die herdershond!*

BIFF Juist, die ja. Ik versierde haar voor jou, weet je nog?

HAPPY Ja, mijn eerste keer... volgens mij. Jezus, was me dat aanpoten! *Ze lachen, bijna grof. Jij hebt me alles geleerd over vrouwen. Weet dat wel.*

BIFF Ik wed dat je bent vergeten hoe blauw je was. Vooral met vrouwen.

HAPPY Ben ik nog steeds, Biff.

BIFF Lul niet.

HAPPY Ik heb het nu onder controle, meer niet. Volgens mij ben ik nu minder blauw en jij meer. Wat is er gebeurd, Biff? Waar is je gevoel voor humor, de oude Biff? *Hij schudt Biffs knie. Biff staat op en loopt rusteloos door de kamer.* Wat is er aan de hand?

BIFF Waarom zit pa me de hele tijd af te zeiken?

HAPPY Hij zeikt je niet af, hij...

BIFF Bij alles wat ik zeg zie ik dat spottlachje. Ik krijg geen vat op hem.

HAPPY Hij wil alleen maar dat het goed met je gaat, meer niet. Ik wil allang met je over pa praten. Er is iets... met hem gebeurd. Hij... praat tegen zichzelf.

BIFF Dat merkte ik vanochtend. Maar hij heeft altijd gemompeld.

HAPPY Maar niet zo duidelijk. Het wordt gewoon pijnlijk. Meestal praat ie tegen jou.

BIFF Wat zegt ie over mij?

HAPPY Daar krijg ik geen hoogte van.

BIFF Wat zegt ie over mij?

HAPPY Volgens mij het feit dat je nog geen vaste plek hebt gevonden, dat alles nog zo vaag is...

BIFF Er is meer dat hem zo somber maakt, Happy.

HAPPY Hoe bedoel je?

BIFF Laat maar zitten. Geef gewoon mij niet overal de schuld van.

HAPPY Als je nou eens een begin maakte... heb je daar een toekomst?

BIFF Ik weet niet wat de toekomst brengt. Ik weet niet... wat ik van mezelf moet verwachten.

HAPPY Wat bedoel je?

BIFF Ik ben zes, zeven jaar lang na school bezig geweest mezelf op te werken. Expeditieklerk, verkopen, hier en daar een klusje. Een miezerig bestaan. Op hete zomerochtenden in die ondergrondse zitten. Je hele leven wijden aan het opmaken van de inventaris, telefoneren, verkopen of kopen. Je vijftig weken per jaar afbeulen om twee weken op vakantie te kunnen, terwijl het enige dat je echt wil is buiten zijn, in je blote bast. En altijd de ander vóór te moeten zijn. En toch... zo bouw je een toekomst op.

HAPPY Heb je het echt naar je zin op die boerderij? Ben je daar tevreden?

BIFF *Steeds meer geërgerd.* Ik heb twintig of dertig verschillende baantjes gehad voor ik thuis wegging en altijd komt het op hetzelfde neer. Daar kwam

ik laatst pas achter. In Nebraska toen ik veedrijver was, in Noord- en Zuid Dakota, in Arizona en nu in Texas. Daarom ben ik naar huis gegaan, omdat ik erachter ben gekomen. Op die boerderij waar ik werk, is het nu lente. Ze hebben zo'n vijftien nieuwe veulens. Er is niets mooiers dan het schouwspel van een merrie met een jong veulen. Het is daar koud nu, snap je? En als de lente komt, krijg ik plotseling het gevoel van: mijn god, ik bereik geen ene moer! Waar ben ik verdomme mee bezig, een beetje met paarden kloojen, achtentwintig dollar per week! Ik ben vierendertig, ik zou aan mijn toekomst moeten werken. Toen ben ik terug naar huis gegaan. En nu, ik kom hier en ik weet niet wat ik met mezelf moet aanvangen. *Na een pauze.* Altijd heb ik ervoor opgepast mijn leven niet te verknallen en telkens als ik hier ben weet ik dat ik mijn leven heb verknald.

HAPPY Jij bent een dichter, weet je dat, Biff?
Jij bent een idealist!

BIFF Nee, ik ben zo maf als een deur. Misschien moet ik trouwen. Misschien moet ik me ergens in vastbijten. Misschien is dat mijn probleem. Ik ben nog een puber. Ik ben niet getrouwd, ik zit niet in zaken, ik ben gewoon... ik ben gewoon een puber. Ben jij tevreden, Happy? Jij hebt het gemaakt, toch? Ben jij tevreden?

HAPPY Absoluut niet!

BIFF Hoezo? Jij verdient toch goed geld?

HAPPY *Loopt energiek rond.* Het enige dat ik kan doen is wachten tot de manager de pijp uitgaat. En stel dat ik manager word? Hij is een goede vriend van mij,

heeft net op Long Island een prachtig buitenhuis gebouwd. Hij heeft er twee maanden gewoond, het toen verkocht en nu is ie weer aan 't bouwen. Hij kan er niet van genieten als het af is. En ik weet dat mij dat ook zou overkomen. Ik heb geen flauw idee waar ik voor werk. Soms zit ik in mijn flat... in m'n eentje. En dan denk ik aan de huur die ik betaal. Compleet geschift. Aan de andere kant heb ik dat altijd gewild. Mijn eigen flat, een auto en een hoop vrouwen. En nog steeds voel ik me eenzaam, godverdomme.

BIFF *Enthousiast.* Waarom ga je niet met mij mee naar het westen?

HAPPY Jij en ik?

BIFF Tuurlijk, misschien kunnen we een ranch kopen. Vee fokken, onze spieren gebruiken. Kerels zoals wij moeten buiten werken.

HAPPY *Gretig.* De Gebroeders Loman, huh?

BIFF *Met grote genegenheid.* Tuurlijk, iedereen zou weten wie we zijn!

HAPPY *In de ban.* Daar droom ik van, Biff. Soms heb ik gewoon zin om midden in de zaak de kleren van mijn lijf te rukken en die zak van een manager een dreun te geven. Ik kan beter boksen, harder rennen en zwaarder tillen dan wie dan ook in die tent en ik moet bevelen aannemen van die bekrompen hufters tot het m'n strot uitkomt.

BIFF Als wij samen zouden zijn ben ik gelukkig daarbuiten.

HAPPY *Enthousiast.* Weet je, Biff, iedereen om me heen is zo onecht dat ik constant mijn idealen moet bijstellen...

BIFF We zouden voor elkaar opkomen, op elkaar kunnen vertrouwen.

HAPPY Als wij samen zouden zijn...

BIFF Het punt is dat we niet geleerd hebben ons voor geld uit de naad te werken. Ik zou niet weten hoe het moet.

HAPPY Ik ook niet!

BIFF Laten we dan gaan!

HAPPY Het enige is... wat kan je daarbuiten maken?

BIFF Kijk naar je vriend. Bouwt een buitenhuis en heeft vervolgens niet de rust in zijn gat erin te wonen.

HAPPY Ja, maar als hij de zaak binnenwandelt, scheiden de zeeën zich. Daar komt tweeënvijftigduizend dollar per jaar door de draaideur en ik heb meer in mijn pink dan hij in zijn hoofd. Ik moet die opgeblazen, zelfgenoegzame directeurtjes laten zien dat Happy Loman het in zich heeft. Ik wil de zaak binnenwandelen precies zoals zij. Dan pas ga ik met je mee, Biff. Ooit doen we het samen, ik zweer het. Neem die twee die we vanavond hadden. Waren dat geen lekkere wijven?

BIFF Het lekkerste wijf dat ik in jaren heb

gehad.

HAPPY Die krijg ik wanneer ik maar wil, Biff. Telkens als ik me klote voel. Maar het is net zoals bij het bowlen. Ik knal ze omver en het betekent niets. Hol jij nog steeds van de een naar de ander?

BIFF Nah. Ik zou graag een meid willen hebben... voor vast, eentje met inhoud.

HAPPY Dat zou ik ook wel willen.

BIFF Hou toch op! Je zou nooit meer thuis komen.

HAPPY Wel! Iemand met karakter, met een eigen wil! Zoals ma. Je zult me een klootzak vinden, maar die Charlotte die ik vanavond had is verloofd en ze gaat over vijf weken trouwen. *Hij probeert zijn nieuwe hoed uit.*

BIFF Dat méén je!

HAPPY Zeker weten, die vent van haar staat kandidaat als vice-directeur van de zaak. Ik weet niet wat me bezielt, misschien heb ik een overontwikkeld gevoel voor rivaliteit of zo, maar ik ging op d'r af en heb haar te grazen genomen en nou kan ik d'r niet lozen. Dat is het derde directeurtje bij wie ik dat heb geflikt. Is dat geen walgelijke karaktertrek? En om het allemaal te bekronen ga ik naar hun trouwerijen! *Verbolgen, maar lachend.* Alsof ik onder de tafel geen geld aanneem. Fabrikanten bieden me soms honderd dollar om een order hun kant op te schuiven. Je weet hoe eerlijk ik ben, maar het is net zoals met die meid. Ik haat mezelf erom. Omdat ik die meid niet wil en toch pak ik haar en... ik vind het prachtig!

BIFF Laten we gaan slapen.

HAPPY We hebben nog niks besloten, toch?

BIFF Ik krijg net een ideetje dat ik misschien kan uitproberen.

HAPPY Wat dan?

BIFF Herinner je je Bill Oliver?

HAPPY Tuurlijk, Oliver is nu een hele grote jongen. Wil je weer voor hem werken?

BIFF Nee, maar toen ik met werken stopte zei hij: 'Biff, als je ooit iets nodig hebt, dan weet je mij te vinden.'

HAPPY Dat klinkt mooi.

BIFF Ik denk dat ik naar hem toe ga. Als ik tienduizend of misschien zeven of achtduizend dollar kan krijgen kan ik een mooie ranch kopen.

HAPPY Ik wed dat ie je helpt. Omdat hij een hoge dunk van je had. Ze mogen je, daarom moet je terug komen, delen we samen de flat. En elk wijf dat je wil hebben...

BIFF Nee, met een ranch doe ik het werk dat ik leuk vind, dan ben ik iemand. Ik vraag me alleen af of Oliver nog steeds denkt dat ik die doos basketballen heb gejat.

HAPPY Dat is ie allang vergeten. Bijna tien jaar

geleden. Je bent veel te gevoelig. Trouwens, hij heeft je niet echt ontslagen.

BIFF Volgens mij was ie dat wel van plan. Misschien ben ik er daarom mee opgehouden. Ik heb nooit zeker geweten of hij het nou wist of niet. Ik weet dat ie een hoge dunk van me had. Ik was de enige die de zaak mocht afsluiten.

WILLY *Beneden.* Was jij de auto, Biff?

HAPPY *Ssst! Biff kijkt Happy aan, die omlaag staart, luisterend. Willy mompelt in de huiskamer. Hoor je dat? Ze luisteren. Willy lacht hartverwarmend.*

BIFF *Wordt kwaad.* Weet ie dan niet dat ma het kan horen?

WILLY Maak je sweater niet vies, Biff! *Biffs gezicht betreft met een pijnlijke blik.*

HAPPY Is het niet vreselijk? Ga niet weer weg, ja? Je vindt hier wel een baan. Je moet in de buurt blijven. Ik weet niet wat ik met hem moet aanvangen, het begint echt pijnlijk te worden.

WILLY Zit fraai in de was!

BIFF Ma hoort dat!

WILLY Je meent het, Biff, heb je een afspraakje? Fantastisch!

HAPPY Ga slapen. Praat morgen met hem, ja?

BIFF *Stapt aarzelend in bed. Met haar om me heen. Nee, dank je!*

HAPPY *Stapt in bed. Ik wou dat je eens goed met hem praatte. Het licht in de kamer begint te faden.*

BIFF *Tegen zichzelf in bed. Die egoïstische, stomme...*

HAPPY *Ssst... Ga slapen.*

Het licht is uit. Ruim voordat ze zijn opgehouden met praten is Willy's gestalte vaag te zien in de donkere keuken. Hij maakt de koelkast open, zoekt erin en haalt er een fles melk uit. De flatgebouwen worden uitgefaded en het hele huis en de omgeving wordt met bladeren bedekt. Muziek dringt zich ongemerkt op als de bladeren beginnen te vallen.

WILLY *Je moet wel uitkijken met die meisjes, Biff. Geen dingen beloven. Helemaal niks beloven. Want meisjes geloven altijd wat je ze vertelt en je bent nog te jong om serieus met meisjes te praten.*

Licht komt op in de keuken. Willy sluit al pratend de deur van de koelkast en loopt naar het voortoneel naar de keukentafel. Hij schenkt melk in een glas. Hij is geheel in zichzelf verzonken, glimlacht flauwtjes.

Veels te jong, Biff. Je moet je eerst op school concentreren. Dan, als alles voor mekaar is, zijn er zat meisjes voor een joch zoals jij. Hij lacht breeduit naar een keukenstoel. Echt? De meisjes houden je vrij? Hij lacht. Joh, jij bent populair.

Willy richt zich fysiek geleidelijk naar een punt offstage, pratend door de keukenwand en zijn stem neemt toe in volume naar dat van een normaal gesprek.

Waarom poets je de auto zo secuur? Vergeet de wioldoppen niet, jongens. Met de zeemlap naar de

wieldoppen. Happy, gebruik kranten voor de raampjes, dat gaat het makkelijkst. Laat zien hoe het moet, Biff! Zie je, Happy? Maak er een prop van. Zo moet het, goed werk. Je doet het prima, Happy. *Hij neemt een pauze, knikt een paar tellen goedkeurend, kijkt dan omhoog.* Biff, eerst moeten we die grote tak boven het huis snoeien. Ben bang dat ie met een flinke storm afbreekt en door het dak gaat. Weet je wat? We pakken een touw, slingeren het eromheen en dan klimmen we met een zaag naar boven en halen hem eraf. Als jullie klaar zijn heb ik een verrassing voor jullie.

BIFF *Offstage.* Wat heb je dan, pa?

WILLY Eerst de auto afmaken. Het werk pas laten rusten als je klaar bent... onthou dat. *Kijkt naar de 'hoge bomen'.* In Albany zag ik een mooie hangmat, Biff. Ik ga hem kopen en dan hangen we hem precies tussen die twee iepen. Prachtig, toch? Een beetje schommelen onder die takken. Joh, dat zou...

De jonge Biff en de jonge Happy komen op vanuit de richting waar Willy ze toesprak. Happy met een tod en een emmer water. Biff heeft een sweater aan met een blokletter 'S' erop en hij heeft een rugbybal bij zich.

BIFF *Wijst in de richting van de auto offstage.*
Wat vind je, pa, vakwerk?

WILLY Schitterend. Schitterend werk, jongens.
Goed gedaan, Biff.

HAPPY Waar is de verrassing, pa?

WILLY Op de achterbank van de auto.

HAPPY Nee! *Hij rent ervandoor.*

BIFF Wat is het, pa? Zeg 'ns, wat heb je gekocht?

WILLY *Lacht, geeft hem een tik.* Doet er niet toe, iets wat ik je wou geven.

BIFF *Draait zich om en rent weg.* Wat is het Happy?

HAPPY *Offstage.* Een bokszak!

BIFF Oh, pa!

WILLY Gene Tunney's handtekening staat erop!
Happy rent het toneel op met een stootzak.

BIFF Hoe wist je dat we een bokszak wilden hebben?

WILLY Beste training voor je timing.

HAPPY *Gaat op zijn rug liggen en fietst in de lucht.* Ik ben afgevallen, heb je dat gezien, pa?

WILLY *Tegen Happy.* Touwtje springen is ook goed.

BIFF Heb je mijn nieuwe bal gezien?

WILLY *Bekijkt de bal.* Hoe kom jij aan een nieuwe bal?

BIFF De coach zei me dat ik doelschoppen moest oefenen.

WILLY Echt? En toen gaf ie jou die bal?

BIFF Nou, geleend uit de kleedkamer. *Hij lacht vertrouwelijk.*

WILLY *Lacht met hem mee over de diefstal.* Je brengt hem terug.

HAPPY Ik zei je dat hij het niet leuk zou vinden!

BIFF *Kwaad.* Okee, ik breng hem terug!

WILLY *Stopt de beginnende ruzie, tegen Happy.* Tuurlijk, hij moet toch oefenen met een wedstrijdbal. *Tegen Biff.* Misschien geeft de coach je een compliment dat je het heft in eigen hand neemt!

BIFF Ik krijg de hele tijd complimenten, pa.

WILLY Omdat ie jou mag. Als iemand anders die bal zou meenemen zou er gelazer van komen. Nou, wat zijn de nieuwtjes, jongens?

BIFF Waar ben je dit keer geweest, pa? Het was maar saai zonder jou.

WILLY *Legt blij een arm om elke jongen heen en ze lopen omlaag naar het plankier.* Saai, hè?

BIFF Hebben je de hele tijd gemist.

WILLY Echt? Ik zal jullie een geheim vertellen. Vertel het niemand. Ooit heb ik mijn eigen zaak en dan ben ik nooit meer onderweg.

HAPPY Zoals buurman Charley?

WILLY Groter dan die van Charley! Omdat ze Charley niet zo... mogen. Ze mogen hem wel, maar... niet zo.

BIFF Waar ben je dit keer geweest?

WILLY Naar het noorden naar Providence. Heb de burgemeester ontmoet.

BIFF De burgemeester van Providence!

WILLY In de lobby van het hotel.

BIFF Wat zei ie?

WILLY Hij zei: 'Goeie morgen!' En ik zei: 'U hebt hier een fantastische stad, burgemeester.' En toen hebben we koffie gedronken. Toen ben ik naar Waterbury gegaan. Waterbury is een fantastische stad. De stad van de Grote Klok, de beroemde Waterbury Klok. Heb daar goed verkocht. Toen naar Boston... Boston, de wieg van de revolutie. Een fantastische stad. En naar een paar andere stadjes in Massachusetts en verder naar Portland en toen rechtstreeks naar huis!

BIFF Ik zou graag een keertje mee willen, pa.

WILLY Van de zomer.

HAPPY Beloofd?

WILLY Ik laat jullie alle steden zien. Amerika stikt van de mooie steden, met nette, eerlijke mensen. En ze kennen mij, ze kennen mij in heel New England. In de hoogste kringen. En als ik jullie meeneem is het

'Sesam open u', want ik heb vrienden. Ik kan mijn auto in elke straat van New England parkeren en de politie let erop alsof het hun eigen auto is. Van de zomer, ja?

WILLY We nemen onze zwembroek mee.

HAPPY We dragen jouw koffers, pa!

WILLY Ik loop in Boston de winkels binnen en jullie dragen mijn koffers. De sensatie alleen al! *Biff danst rond, oefent met de bal.*

WILLY Ben je zenuwachtig voor de wedstrijd, Biff?

BIFF Niet als jij er bent.

WILLY Wat zeggen ze op school, nu je aanvoerder bent?

HAPPY Bij elk nieuw lesuur hangt een sliert meiden achter hem aan.

BIFF *Pakt Willy's hand.* Zaterdag, pa, zaterdag... breek ik door voor een touch-down, alleen voor jou.

HAPPY Je hoort over te spelen.

BIFF Ik scoor een punt voor jou, Pa. Ik doe mijn helm af, dat is het sein dat ik doorbreek. Dan moet je mij over die lijn zien schuiven!

WILLY *Kust Biff.* Als ik dit in Boston vertel!

Bernard komt op in een sportbroek. Hij is jonger dan Biff, eerlijk en trouw, een tobber.

BERNARD Waar blijf je nou, Biff? We zouden samen huiswerk maken.

WILLY Kijk 'ns wie we daar hebben, Bernard. Waarom zie jij er zo slapjes uit?

BERNARD Hij moet studeren, buurman. Volgende week heeft hij staatsexamen.

HAPPY *Draait Bernard uitdagend om zijn as.* Partijtje boksen, Bernard!

BERNARD Biff! *Hij ontsnapt Happy.* Birnbaum zei dat als je niks aan je wiskunde doet hij je laat zakken en dan kan je niet afstuderen.

WILLY Je kunt beter gaan studeren, Biff. Hup, vooruit.

BERNARD Ik hoorde het hem zeggen!

BIFF Pa, je hebt nog niets van mijn gympen gezegd! *Hij houdt zijn voet omhoog zodat Willy ernaar kan kijken.*

WILLY Dat heb je er fraai op gezet!

BERNARD *Veegt zijn bril schoon.* Alleen omdat hij 'University of Virginia' op zijn gympen heeft gezet wil nog niet zeggen dat ze hem laten afstuderen!

WILLY *Boos.* Waar heb je het over? Met beurzen voor drie universiteiten laten ze hem zakken?

BERNARD Maar ik hoorde dat Birnbaum zei...

WILLY Zit niet te etteren, Bernard. *Tegen zijn zonen.* Wat een slappe dweil!

BERNARD Okee, ik wacht thuis op je, Biff. *Bernard gaat af. De Lomans lachen.*

WILLY Ze mogen Bernard niet zo, hè?

BIFF Ze mogen hem wel, maar niet zo.

HAPPY Zo is het, pa.

WILLY Bernard kan wel de beste cijfers op school halen, maar als hij de zakenwereld in stapt lig jij straatlengtes op hem voor. Daarom dank ik Onze Lieve Heer dat jullie als adonissen zijn gebouwd. Omdat een man die in de zakenwereld indruk weet te maken, een succesvol iemand is. Neem mij, bijvoorbeeld. Ik hoef nooit in een rij te staan om een inkoper te spreken. 'Willy Loman is er!' Dat is het enige wat ze hoeven te weten en ik loop meteen door.

BIFF Heb je ze hun vet gegeven, pa?

WILLY Ik heb ze knock-out gemept in Providence, ze afgemaakt in Boston.

HAPPY *Is op zijn rug weer aan het fietsen.* Ik ben afgevallen, heb je dat gezien, pa?

Linda komt op zoals eerst, een lint in haar haar en met een mand wasgoed bij zich.

LINDA *Met jeugdige energie.* Hallo, Willy! Hoe rijdt de Chevy?

WILLY De Chevrolet, Linda, is de beste auto die er ooit is gemaakt.

LINDA Je kunt beter naar de kelder gaan, Biff, alle jongens zijn er. Ze zitten zich te vervelen.

BIFF Als pa thuiskomt moeten ze wachten!

WILLY *Lacht waarderend.* Je kunt beter naar beneden gaan en vertellen wat ze moeten doen.

BIFF Ik laat ze het ketelhok uitvegen.

WILLY Prima, Biff.

BIFF *Gaat door de muurgrens van de keuken naar de achteringang en roept naar beneden.* Allemaal het ketelhok uitvegen! Ik kom zo!

STEMMEN Komt voor mekaar, Biff.

LINDA Hoe ze naar hem luisteren!

WILLY Dat is nou training, training. Ik heb voor duizenden verkocht, maar ik het enige wat ik wou was naar huis toe.

LINDA Heb je wat verkocht?

WILLY Vijfhonderd bruto in Providence en zevenhonderd in Boston.

LINDA Nee! Dan krijg jij aan commissie... Tweehonderd... mijn god! Tweehonderdtwaalf dollar!

WILLY Nou, ik heb het nog niet uitgerekend,
maar...

LINDA Hoeveel heb je verkocht?

WILLY Nou, ik heb... ik heb... ongeveer voor
honderdtachtig verkocht in Providence. Nou, nee...
alles bij mekaar... ruw geschat tweehonderd bruto op de
hele trip.

LINDA *Zonder te aarzelen.* Tweehonderd bruto. Dat
is... *Ze rekent.*

WILLY Jammer genoeg waren drie winkels in Boston
dicht voor het opmaken van de inventaris. Anders had ik
alle records gebroken.

LINDA Dat is bij mekaar zeventig dollar en een
beetje. Dat is heel mooi.

WILLY Wat hebben we aan schulden?

LINDA Op de eerste van de maand zestien dollar
voor de koelkast...

WILLY Waarom zestien?

LINDA De ventilatorriem ging kapot, dus dat was
een dollar tachtig.

WILLY Maar hij is gloednieuw.

LINDA De man zei dat er niets aan te doen was.
Dat gebeurt tot ie is ingelopen. *Ze gaan door de
muurgrens de keuken in.*

WILLY Hopelijk hebben we geen miskoop met dat
apparaat.

LINDA Ze plaatsen de grootste advertenties!

WILLY Ik weet het, het is een goed apparaat.
Verder?

LINDA Dan nog negen-zestig voor de wasmachine. En
voor de stofzuiger staat nog drieëneenhalf open voor de
vijftiende van de maand. Dan nog het dak, je staat nog
eenentwintig dollar in het krijgt.

WILLY Het lekt toch niet, hè?

LINDA Nee, ze hebben het goed gedaan. Dan heb je
bij Frank nog een schuld voor de carburateur.

WILLY Die vent betaal ik niet! Die rot Chevrolet,
die auto moest verboden worden!

LINDA Bij hem drieënhalf. Alle beetjes bij elkaar
opgeteld ongeveer honderdentwintig dollar voor de
vijftiende van de maand.

WILLY Honderdtwintig dollar! Mijn god, als de
zaken niet aantrekken weet ik niet wat ik moet doen!

LINDA Volgende week verkoop je beter.

WILLY Ik knal ze omver volgende week. Ik ga naar
Hartford. Ze mogen me in Hartford. Het probleem is dat
ze me niet meer serieus lijken te nemen, Linda. *Ze
lopen naar het voortoneel.* Ik voel het als ik binnen
kom. Alsof ze me uitlachen.

LINDA Doe niet zo raar, Willy. *Willy loopt naar de rand van het toneel. Linda gaat de keuken in en begint sokken te stoppen.*

WILLY Ze lopen straal aan me voorbij. Ze zien me niet staan.

LINDA Maar je doet het fantastisch. Je verdient zeventig tot honderd dollar per week.

WILLY Maar ik ben er tien, twaalf uur per dag voor in de weer. Anderen... ik weet het niet... ik praat teveel. Een man moet met een paar woorden tot zaken komen. Je kunt zeggen wat je wilt over Charley, maar dat is een man van weinig woorden en hij dwingt respect af.

LINDA Je praat niet teveel, je hebt gewoon energie.

WILLY *Glimlacht.* Ach, ik denk maar zo, wat dondert het, het leven is kort, een paar grapjes. *In zichzelf.* Ik maak teveel grapjes! *De glimlach verdwijnt.*

LINDA Waarom? Je bent...

WILLY Ik ben dik. Ik zie er... belachelijk uit, Linda. Met de Kerst was ik toevallig bij Stewart, een vertegenwoordiger die ik ken en toen ik binnen kwam hoorde ik hem zeggen... 'De walrus'. En ik gaf hem een mep recht op zijn smoel. Dat pik ik niet. Dat pik ik gewoon niet. Maar ze lachen me uit.

LINDA Liefje...

WILLY Ik moet er overheen zien te komen. Ik weet dat ik er overheen moet komen. Ik kleed me misschien niet voordelig.

LINDA Willy, je bent de knapste man van de wereld...

WILLY Echt niet, Linda.

LINDA Voor mij wel. *Korte pauze. De knapste. Vanuit het donker is het gelach van een vrouw te horen. Willy let er niet op, maar het gaat door Linda's tekst heen.*

Er zijn maar weinigen die zo door hun kinderen op handen worden gedragen als jij. Muziek is te horen terwijl achter een gaasdoek, links van het huis, De Vrouw, die vaagjes te zien is, zich aankleedt.

WILLY *Met veel gevoel. Jij bent de beste, Linda, jij bent mijn maatje, hè? Als ik onderweg ben... heb ik soms zin je lekker aan te halen, je te kussen tot je niet meer weet wat voor of achter is. Het lachen klinkt nu luid en hij loopt naar een helverlichte plek links waar De Vrouw vanachter het gaasdoek is gekomen en ze staat, terwijl ze haar hoed opdoet, in een 'spiegel' te kijken en lacht. Want ik voel me zo alleen... vooral als de zaken slecht gaan en er niemand is om tegen te praten. Ik krijg het idee dat ik nooit meer iets verkoop, dat het me niet lukt om de kost te verdienen of een zaak te beginnen, voor de jongens. Hij praat door het gelach van De Vrouw heen dat minder wordt! De vrouw dirkt zich op voor de 'spiegel'. Er is nog zoveel dat ik wil ondernemen...*

DE VROUW Jij? Mij? Nee, Willy, ik heb jou uitgekozen.

WILLY *Blij. Jij hebt mij uitgekozen?*

DE VROUW *Die er nogal netjes uitziet, van Willy's leeftijd. Jazeker. Ik zit aan dat bureau en ik zie alle vertegenwoordigers langskomen, dag in, dag uit. Maar jij hebt gevoel voor humor en we hebben het toch gezellig samen?*

WILLY *Tuurlijk, tuurlijk. Hij neemt haar in zijn armen. Waarom moet je nu al gaan?*

DE VROUW *Het is twee uur... Wanneer ben je er weer?*

WILLY *Over een week of twee. Kom je dan weer afzakken?*

DE VROUW *Vanzelfsprekend. Jij maakt me echt aan het lachen. Dat doet me goed. Ze knijpt in zijn arm, kust hem. En ik vind je een moordvent.*

WILLY *Dus jij hebt mij uitgekozen?*

DE VROUW *Tuurlijk. Omdat je zo lief bent.*

WILLY *Ik zie je dan de volgende keer in Boston.*

DE VROUW *Ik stuur je rechtstreeks naar de inkopers.*

WILLY *Geeft een tik op haar kont. Okee, los in de mond, vast in de kont.*

DE VROUW *Geeft hem zachtjes een tik en lacht. Plotseling grijpt hij haar en kust haar ruw. Je laat me stikken. En bedankt voor de kousen. Je kunt me nooit genoeg kousen geven. Okee, welterusten.*

WILLY Welterusten. En hou je slipje warm.

DE VROUW Oh, Willy!

De Vrouw barst in lachen uit en het vermengt zich het gelach van Linda. De Vrouw verdwijnt in het donker. Nu licht de plek rond de keukentafel op. Linda zit waar ze eerder zat aan de keukentafel, maar stopt nu een van haar zijden kousen.

LINDA Dat ben je, Willy. De knapste man.

WILLY *Stapt uit de plek van de Vrouw die nu uitfadet en loopt naar Linda.* Ik maak het allemaal goed met je, Linda, ik...

LINDA Er valt niets goed te maken. Je doet het prima, beter dan...

WILLY *Merkt dat ze aan het stoppen is.* Wat is dat?

LINDA Ik stop gewoon mijn kousen. Ze zijn zo duur...

WILLY *Kwaad, pakt ze van haar af.* In dit huis worden geen kousen gestopt! Gooi ze weg, nu! *Linda stopt de kous in haar zak.*

BERNARD *Komt rennend op.* Waar is ie? Als hij zijn huiswerk niet maakt!

WILLY *Gaat naar het voortoneel, heel opgewonden.* Jij geeft hem de antwoorden!

BERNARD Dat doe ik al, maar niet op een
staatsexamen. Ik kan er de bak voor indraaien!

WILLY Waar is ie? Hij krijgt met de riem, hij
krijgt de riem!

LINDA En hij kan beter die bal teruggeven, Willy,
het is niet fraai.

WILLY Biff! Waar zit ie? Waarom steelt ie van
alles?

LINDA Hij is te ruw met de meisjes, Willy. Alle
moeders zijn bang van hem!

WILLY Hij krijgt met de riem!

BERNARD Hij rijdt zonder rijbewijs! *Het gelach van
De Vrouw is te horen.*

WILLY Hou je rotkop!

BERNARD *Loopt stilletjes achteruit en gaat weg.*
Birnbaum zegt dat ie het hoog in zijn bol heeft.

WILLY Lazer op!

BERNARD Als hij het niet serieus aanpakt, zakt ie
voor wiskunde! *Hij gaat af.*

LINDA Hij heeft gelijk, Willy, je moet...

WILLY *Ontploft tegen haar.* Wil je dat ie zo'n
kneus wordt als Bernard? Biff heeft spirit, karakter...
*Terwijl hij praat gaat Linda, bijna in tranen, af
naar de huiskamer. Willy staat alleen in de keuken*

lusteloos voor zich uit te staren. De bladeren zijn weg. Het is weer avond en de flatgebouwen erachter overmannen hem.

Hij barst ervan! Barst ervan! Hij geeft die bal terug, toch? Waarom steelt ie? Mijn hele leven heb ik hem fatsoen proberen bij te brengen.

Happy is in pyjama de trap omlaag gekomen. Willy is zich plotseling bewust van Happy's aanwezigheid.

HAPPY Waarom ben je vanavond teruggekomen?

WILLY Ik ben me lam geschrokken. Bijna in New York een kind overreden. Mijn god! Waarom ben ik toentertijd niet met mijn broer naar Alaska gegaan! Die man was een genie, het vleesgeworden succes! Wat een stommiteit! Hij smeekte me mee te gaan.

HAPPY Het heeft geen zin om...

WILLY Dat was pas een vent, hij begon met alleen een broek aan zijn gat en uiteindelijk had ie diamantmijnen!

HAPPY Ik zou wel eens willen weten hoe hij dat heeft geflikt.

WILLY Het geheim? Die man wist wat ie wou! Loopt de rimboe in, komt eruit op z'n eenentwintigste en hij is rijk! De wereld ligt aan je voeten, maar je moet geen zweetsokken hebben!

HAPPY Pa, ik zei dat ik ervoor zorg dat je de rest van je leven niks tekort komt.

WILLY Jij geeft mij voor de rest van mijn leven jouw zeventig rotdollar? En je vrouwen dan, je auto, je

flat en jij zorgt dat ik niks tekort kom? In godsnaam, ik kwam vandaag New York niet eens door! Waar blijven jullie? Het bos staan in brand en ik kan niet eens auto rijden!

Charley is in de deuropening verschenen. Het is een lange man, hij praat langzaam, kortaf, onwrikbaar. Bij alles wat hij zegt, ondanks wat hij zegt, klinkt medelijden en nu schroom. Hij heeft een kamerjas over zijn pyjama, sloffen aan zijn voeten. Hij komt de keuken binnen.

CHARLEY Alles okee?

HAPPY Ja, Charley...

WILLY Wat is er aan de hand?

CHARLEY Ik hoorde lawaai. Ik dacht dat er iets loos was. Kunnen we niet iets aan de muren doen? Als jij hier niest, waait mijn hoed van m'n kop.

HAPPY Laten we naar bed gaan, pa. Kom. *Charley geeft Happy een teken te gaan.*

WILLY Ga jij maar eerst, ik ben nog niet moe.

HAPPY *Tegen Willy. Doe het kalm aan, hè? Hij gaat af.*

WILLY Waarom ben je nog op?

CHARLEY *Gaat aan de keukentafel zitten, tegenover Willy. Kon niet in slaap komen, maagzuur.*

WILLY Jij weet niet hoe je moet eten.

CHARLEY Ik eet met mijn mond.

WILLY Nee, jij weet niks. Je moet iets van
vitaminen afweten, zulk soort dingen.

CHARLEY Zullen we een kaartje leggen? Word je
tenminste moe.

WILLY *Aarzelend.* Okee. Heb je kaarten?

CHARLEY *Haalt een spel uit zijn zak.* Heb ik.
Ergens. Hoe zit dat met die vitaminen?

WILLY *Deelt.* Ze ontwikkelen je botten. Chemie.

CHARLEY In mijn maag zitten geen botten.

WILLY Wat klets je nou? Wat weet jij eigenlijk?

CHARLEY Doe niet zo beledigd.

WILLY Klets niet over zaken waar je niks vanaf
weet.

Ze spelen. Pauze.

CHARLEY Waarom ben je thuis?

WILLY Probleempje met de auto.

CHARLEY Oh. *Pauze.* Ik zou best wel naar Californië
willen.

WILLY Je meent het.

CHARLEY Zoek je een baan?

WILLY Ik heb een baan, dat heb ik je verteld. *Na een korte pauze.* Waarom bied je mij in godsnaam een baan aan?

CHARLEY Doe niet zo beledigd.

WILLY Beledig me dan niet.

CHARLEY Ik zie er het nut niet van in. Je hoeft zo niet door te gaan.

WILLY Ik heb een goeie baan. *Korte pauze.* Waarom kom je eigenlijk steeds hier langs?

CHARLEY Wil je dat ik ga?

WILLY *Na een pauze, verblekend.* Ik snap het gewoon niet. Hij gaat weer naar Texas. Waarom, godverdomme?

CHARLEY Laat hem.

WILLY Ik heb hem niks te bieden, Charley, ik ben een kale kip.

CHARLEY Hij verhongert niet. Niemand verhongert. Laat hem.

WILLY Wat heb ik dan nog voor herinneringen?

CHARLEY Je neemt het te zwaar op. Als een fles met statiegeld is gebroken krijg je ook je kwartje niet terug.

WILLY Kan jij makkelijk zeggen.

CHARLEY Dat zeg ik niet zo makkelijk.

WILLY Heb je het plafond gezien dat ik in de woonkamer heb gestuukt?

CHARLEY Ja, knap stuk werk. Een plafond stuken is voor mij een mysterie. Hoe doe je dat?

WILLY Wat doet dat er nou toe?

CHARLEY Nou, vertel eens.

WILLY Ga jij je plafond stuken?

CHARLEY Hoe kan ik nou m'n plafond stuken?

WILLY Waarom zit je dan te zeuren?

CHARLEY Je bent weer beledigd.

WILLY Een vent die niet met gereedschap om kan gaan is geen vent. Je bent walgelijk.

CHARLEY Noem me niet walgelijk, Willy.

Oom Ben, met een valies en paraplu, komt het voortoneel op vanachter de rechterhoek van het huis. Het is een onverstoorbare man van in de zestig, met een snor en een dwingende blik. Hij is uiterst onzeker over zijn doel en er hangt een aura van verre oorden om hem heen. Hij komt precies op het moment op als Willy spreekt.

WILLY Ik ben ontzettend moe, Ben. Bens muziek is te horen. Ben kijkt naar alles om zich heen.

CHARLEY Goed zo, blijf kaarten, dan kun je beter slapen. Noemde je mij Ben? *Ben kijkt op zijn horloge.*

WILLY Dat is raar. Je deed me even aan mijn broer Ben denken.

BEN Ik heb maar even tijd. *Hij slentert, inspecteert de omgeving. Willy en Charley gaan door met kaarten.*

CHARLEY Je hebt nooit meer iets van hem gehoord, hè? Sinds die ene keer?

WILLY Heeft Linda het je niet verteld? Een paar weken geleden kregen we een brief van zijn vrouw in Afrika. Hij is gestorven.

CHARLEY Echt?

BEN *Gniffelend.* Dus dit is Brooklyn, huh?

CHARLEY Misschien krijg je wat van zijn geld.

WILLY Nah, hij had zeven zonen. Ik heb maar één kans bij die man gehad...

BEN Ik moet de trein halen, William. Ik moet grond bekijken in Alaska.

WILLY Tuurlijk, tuurlijk! Als ik mee was gegaan naar Alaska, was alles totaal anders gelopen.

CHARLEY Je vriest dood daarboven.

WILLY Waar heb je het over?

BEN De kansen zijn enorm in Alaska, William.
Verwondert me dat jij daar niet zit.

WILLY Tuurlijk, enorm.

CHARLEY Wat?

WILLY Hij was de enige vent die de antwoorden
wist.

CHARLEY Wie?

BEN Hoe is het met jullie allemaal?

WILLY *Pakt de inzet, glimlachend.* Prima, prima.

CHARLEY Jij speelt knap scherp vanavond.

BEN Woont moeder bij jullie?

WILLY Nee, ze is lang geleden gestorven.

CHARLEY Wie?

BEN Dat is jammer. Een prachtmens, moeder.

WILLY *Tegen Charley.* Wat?

BEN Ik hoopte het ouwetje te zien.

CHARLEY Wie is er gestorven?

BEN Heb je nog iets van vader gehoord?

WILLY *Van zijn stuk gebracht.* Hoe bedoel je, 'wie

is er gestorven'?

CHARLEY *Pakt de inzet. Waar heb het over?*

BEN *Kijkt op zijn horloge. William, het is half negen!*

WILLY *Hij houdt kwaad Charley's hand tegen alsof hij zijn verwarring wil verjagen. Dat is mijn pot!*

CHARLEY *Ik legde de aas...*

WILLY *Als je niet weet hoe je moet spelen verspil ik mijn goeie geld niet aan jou!*

CHARLEY *Staat op. Dat was mijn aas, tjezus!*

WILLY *Ik ben het zat, zat!*

BEN *Wanneer is moeder gestorven?*

WILLY *Lang geleden. Jij hebt nooit door gehad hoe je moet kaarten.*

CHARLEY *Pakt de kaarten en loopt naar de deur. Volgende keer neem ik een spel mee met vijf azen.*

WILLY *Zulk soort spelletjes speel ik niet!*

CHARLEY *Draait zich naar hem om. Je moest je schamen!*

WILLY *Ja?*

CHARLEY *Ja! Hij gaat naar buiten.*

WILLY *Slaat de deur achter hem dicht. Stuk onbenul!*

BEN *Terwijl Willy naar hem toe loopt door de muurgrens van de keuken. Dus jij bent William.*

WILLY *Schudt Bens hand. Ben! Ik heb zo lang op je gewacht! Wat is je geheim? Hoe deed je het?*

BEN *Och, dat is een lang verhaal.*

Linda komt het voortoneel op zoals eerst en heeft de wasmand bij zich.

LINDA *Is dit Ben?*

BEN *Galant. Hoe maakt u het?*

LINDA *Waar heeft u al die jaren gezeten? Willy heeft zich altijd afgevraagd waarom u...*

WILLY *Trekt Ben ongeduldig bij haar vandaan. Waar is pa? Ben je hem niet achterna gegaan? Hoe ben je begonnen?*

BEN *Ik weet niet wat jij je nog weet te herinneren.*

WILLY *Ik was nog maar een baby, natuurlijk, een jaar of drie, vier...*

BEN *Drie jaar en elf maanden.*

WILLY *Wat een geheugen, Ben!*

BEN *Ik zit in flink wat zaken en heb nooit een*

boekhouding erop nagehouden, William.

WILLY Ik herinner me dat ik onder de huifkar zat
in... Nebraska?

BEN Zuid Dakota, en ik gaf je een bosje
veldbloemen.

WILLY Ik zie jou nog weglopen over een of andere
brede weg.

BEN Lacht. Ik zocht vader in Alaska.

WILLY Waar zat ie?

BEN Op die leeftijd was mijn kennis van
geografie nogal gebrekkig, William. Na een paar dagen
kwam ik erachter dat ik naar het zuiden liep, dus in
plaats van Alaska kwam ik in Afrika terecht.

LINDA Afrika!

WILLY De Goudkust!

BEN Voornamelijk diamantmijnen.

LINDA Diamantmijnen!

BEN Ja, mijn beste. Maar ik heb maar even
tijd...

WILLY Nee! Jongens! Jongens!

De jonge Biff en Happy komen op.

Dit is nou jullie oom Ben, een groot man! Vertel,

Ben!

BEN Nou, jongens, toen ik zeventien was liep ik de rimboe in en toen ik eenentwintig was liep ik er weer uit. *Hij lacht.* En jezus, wat was ik rijk.

WILLY *Tegen de jongens.* Zie je nou waar ik het over had? De grootste dingen kunnen zomaar gebeuren!

BEN *Kijkt op zijn horloge.* Ik heb volgende week dinsdag een afspraak in Ketchikan.

WILLY Nee, Ben! Vertel ze over pa. Ik wil dat mijn jongens het horen. Ik wil dat ze weten uit wat voor nest ze komen. Het enige dat ik me herinner is een man met een grote baard en ik lag op mama's schoot, we zaten rond een vuur en een of ander hoog muziekje.

BEN Zijn fluit. Hij speelde fluit.

WILLY Tuurlijk, de fluit! *Nieuwe muziek is te horen, een hoog, vrolijk deuntje.*

BEN Vader was een geweldige vent met een woest karakter. We vertrokken van Boston en hij gooide het hele gezin op de kar en van daaruit reed hij met het span dwars door het land. Ohio, Indiana, Michigan, Illinois en alle westelijke staten. En we stopten in de stadjes en verkochten de fluiten die hij onderweg maakte. Een groot uitvinder, vader. Met één uitvinding verdiende hij meer in een week dan jij in je hele leven.

WILLY Precies zo voed ik ze ook op, Ben... streng, maar liefdevol, van alle markten thuis.

BEN Ja? *Tegen Biff. Sla eens, jongen... zo hard als je kunt. Hij stompt op zijn maag.*

BIFF Oh, nee, mijnheer!

BEN *Neemt een bokshouding aan. Kom, sla me dan! Hij lacht.*

WILLY Kom op, Biff, laat zien wat je kunt!

BIFF Okee! *Hij steekt zijn vuisten omhoog en begint.*

LINDA *Tegen Willy. Waarom moet ie zo nodig vechten?*

BEN *Spart met Biff. Goed zo! Goed zo, jongen!*

WILLY Wat vind je daarvan, Ben?

HAPPY Geef hem een linkse, Biff!

LINDA *Waarom vechten jullie? Ben gaat plotseling in de aanval, laat Biff struikelen, en staat over hem heen, de punt van zijn paraplu balancerend boven Biffs oog.*

BIFF Jezus!

BEN *Klopt op Biffs knie. Nooit eerlijk vechten met een vreemde, jongen. Op die manier kom je nooit uit de rimboe. Pakt Linda's hand en buigt. Het was een eer en genoeg u te ontmoeten, Linda.*

LINDA *Trekt haar hand koel terug, bang. Een prettige... reis.*

BEN *Tegen Willy. En succes met je... wat doe je eigenlijk?*

WILLY Ik ben handelsreiziger.

BEN *Tja. Nou... Hij steekt zijn hand uit ten afscheid.*

WILLY Ben, ik wil niet dat je denkt... *Hij pakt Bens arm om het hem te laten zien.* Dit is Brooklyn, maar wij jagen ook.

BEN Oh, ja?

WILLY Hier zitten slangen en konijnen en... daarom ben ik hier naar toe verhuisd. Biff kan elke boom hier in een mum van tijd vellen! Jongens! Ga naar het bouwterrein en haal zand. We gaan onmiddellijk de hele veranda verbouwen! Moet jij eens zien, Ben!

BIFF Yes, sir! In looppas, Happy!

HAPPY *Terwijl hij en Biff ervandoor rennen.* Ik ben afgevallen, pa, is je 't opgevallen?

Charley komt op in sportbroek, nog voordat de jongens weg zijn.

CHARLEY Als ze nog eens iets van dat terrein jatten laat de nachtwaker de politie op ze los!

LINDA *Tegen Willy. Laat Biff nou niet... Ben lacht wellustig.*

WILLY Je had de balken moeten zien die ze vorige

week meebrachten. Minstens twaalf vijftien bij vijftwintigers, een hoop geld waard.

CHARLEY Als de nachtwaker...

WILLY Ik heb ze op hun donder gegeven, maar ze zijn voor de duvel niet bang.

CHARLEY In de bak is niemand voor de duvel bang, Willy.

BEN *Klopt Willy op de rug, en lacht naar Charley.* Op de beursvloer ook niet, maat.

WILLY *Lacht met Ben mee.* Waar is de rest van je broek?

CHARLEY Mijn vrouw heeft 'm gekocht.

WILLY Het enige wat jij nog moet hebben is een golfclub, dan kun je de trap op en gaan slapen. *Tegen Ben.* Een groot atleet! Hij en zijn zoon Bernard kunnen samen nog geen spijker in de muur slaan!

BERNARD *Komt aangerend.* De nachtwaker zit Biff achterna!

WILLY *Kwaad.* Hou je waffel! Hij steelt niks!

LINDA *Geschrokken, gaat snel links ervandoor.* Waar is ie? Biff! *Ze gaat af.*

BEN Koelbloedig joch.

WILLY *Lacht.* Stalen zenuwen, die Biff!

CHARLEY Weet niet wat het is. Mijn man uit New England komt met een bloed in z'n gezicht terug, ze zijn keihard daar.

WILLY Contacten, daar draait het om, Charley, ik heb belangrijke contacten!

CHARLEY *Sarcastisch.* Fijn om te horen, Willy. Kom straks langs, dan gaan we een potje kaarten. Ik maak je je verdiensten uit Portland afhandig. *Hij lacht Willy uit en gaat af.*

WILLY *Draait zich om naar Ben.* De zaken gaan slecht, ze slachten elkaar af. Maar mij niet, natuurlijk.

BEN Ik kom langs op de terugweg naar Afrika.

WILLY *Hunkerend.* Kan je niet een paar dagen blijven? Jij bent precies degeen die ik nodig heb, Ben... ik heb hier een goeie baan, maar ik... nou ja, pa vertrok toen ik nog 'n baby was en ik heb nooit de kans gehad met hem te praten en ik voel me nog steeds alsof ik op de reservebank zit.

BEN Ik mis mijn trein. *Ze staan elk aan het uiteinde van het toneel.*

WILLY Ben, mijn jongens... kunnen we niet praten? Ze gaan door het vuur voor mij, maar ik...

BEN William, dat is eersteklas werk met je jongens. Voortreffelijke, stevige knapen!

WILLY *Klampt zich vast aan zijn woorden.* Soms ben ik bang dat ik ze niet de juiste dingen leer... Wat

moet ik ze leren, Ben?

BEN *Geeft elk woord veel gewicht en met een zekere kwaadaardige vrijpostigheid. William, toen ik de rimboe in ging was ik zeventien. Toen ik er weer uit kwam was ik eenentwintig. En jezus, wat was ik rijk! Hij gaat weg, de duisternis in om de rechterhoek van het huis.*

WILLY *Dat is precies de spirit waarmee ik ze wil bezielen! De rimboe ingaan! Ik had gelijk! Ik had gelijk! Gelijk! Ben is weg, maar Willy praat nog steeds tegen hem terwijl Linda, in nachtpon en kamerjas, de keuken binnenkomt, rondkijkt of Willy er is, vervolgens naar de deur van het huis loopt, naar buiten kijkt en hem ziet. Ze loopt links naar voren, hij kijkt haar aan.*

LINDA *Willy?*

WILLY *Ik had gelijk!*

LINDA *Heb je iets van die kaas gegeten? Hij kan geen antwoord geven. Het is al erg laat, liefje. Kom naar bed, ja?*

WILLY *Kijkt recht omhoog. Je moet je nek verrekken om hier op het erf een ster te kunnen zien.*

LINDA *Kom je naar binnen?*

WILLY *Wat is er gebeurd met die diamanten horlogeketting? Weet je nog? Toen Ben die ene keer uit Afrika kwam? Hij gaf me toch een horlogeketting met een diamant erin?*

LINDA *Die heb je verpand. Twaalf jaar geleden.*

Voor Biffs cursus als radio-omroeper.

WILLY Dat was een prachtig ding. Ik ga een blokje om. *Willy loopt in de richting links om het huis heen.* Ik had gelijk! Gelijk! *Half tegen Linda, terwijl hij gaat, schudt met zijn hoofd.* Wat een man! Die man is de moeite waard om mee te praten. Ik had gelijk!

LINDA *Roept Willy achterna.* Je bent op je pantoffels, Willy!

Willy is bijna verdwenen als Biff, in zijn pyjama, de trap omlaag komt en de keuken in gaat.

BIFF Wat doet hij daarbuiten?

LINDA Ssst!

BIFF Mijn god, hoe lang is ie al zo, ma?

LINDA Morgen is het over.

Happy komt de trap omlaag en gaat op een tree zitten.

HAPPY Ik heb hem nog nooit zo hard horen praten, ma.

LINDA Kom vaker thuis, dan hoor je hem. *Ze gaat aan de tafel zitten en stikt de zoom van Wlly's colbert.*

BIFF Waarom heb je me dit nooit geschreven, ma?

LINDA Drie maanden lang had je geen adres.

BIFF Ik was onderweg. Maar ik heb al die tijd aan je gedacht. Dat weet je toch, maatje van me?

LINDA Hij vindt het leuk een brief te krijgen. Al was het maar om te weten dat het ooit beter wordt.

BIFF Hij is toch niet de hele tijd zo?

LINDA Als je schrijft dat je komt is ie een en al glimlach, praat over de toekomst en... En dan, als de dag dichterbij komt, zit ie de hele tijd te trillen en tegen de tijd dat je er bent maakt ie ruzie en lijkt ie kwaad op je te zijn. Volgens mij kan ie zich er gewoon niet toe zetten om... tegen jou zijn hart te luchten. Waarom doen jullie zo hatelijk tegen elkaar?

BIFF *Ontwijkend.* Ik doe niet hatelijk, ma.

LINDA Zogauw als je de deur binnenkomt zijn jullie aan het vechten.

BIFF Ik zal me anders opstellen. Ik probeer het.

LINDA Blijf je?

BIFF Ik weet het niet. Ik wil een beetje rondkijken, kijken hoe de wereld in mekaar zit.

LINDA Je kunt niet je hele leven rondkijken.

BIFF Ik kan me gewoon niet vastleggen.

LINDA Een man is geen vogel, die komt en gaat met de lente.

BIFF *Hij streelt haar haar.* Je haar is zo grijs

geworden.

LINDA Het was al grijs toen jij op school zat. Ik verf het gewoon niet meer.

BIFF Verf het weer, ja? Ik wil niet dat mijn maatje er oud uitziet. *Hij glimlacht.*

LINDA Je bent nog zo'n knulletje! Jij denkt dat je een jaar kunt wegblijven en... Het moet er eens bij je in dat je op een dag hier op de deur klopt en er een vreemde opendoet...

BIFF Hoezo? Je bent nog geen zestig, ma.

LINDA En je vader dan?

BIFF *Zwakjes.* Daar bedoel ik hem ook mee.

HAPPY Hij bewondert pa.

LINDA Als je niks voor hem voelt, dan ook niet voor mij, Biff.

BIFF Tuurlijk wel.

LINDA Nee. Je kunt niet thuiskomen om alleen mij te zien, want ik houd van hem. *Dreigt, maar dreigt slechts, in tranen uit te barsten.* Hij is de liefste man van de wereld en ik sta niet toe dat iemand hem het idee geeft dat ie niet gewenst is. Je moet nu een beslissing nemen. Hij is je vader, dat respecteer je en anders hoef je hier niet meer te komen. Ik weet dat hij niet makkelijk is, maar...

WILLY *Van links, met een lach.* Hé, hé, Biffo!

Biff wil Willy achterna rennen. Happy houdt hem tegen.

LINDA Kom niet bij hem in de buurt!

BIFF Verdedig hem niet de hele tijd! Hij heeft altijd, altijd de vloer met je aangeveegd. Heeft nooit een greintje respect voor jou gehad.

HAPPY Hij heeft altijd respect voor...

BIFF Wat weet jij daarvan, verdomme?

HAPPY *Bokkig.* Zeg gewoon niet dat ie gek is!

BIFF Hij heeft geen karakter... Charley zou dit niet doen. Niet in zijn eigen huis... dat braaksel uit zijn brein spugen.

HAPPY Charley heeft nooit mee moeten maken wat hij heeft meegemaakt.

BIFF Er zijn mensen die slechter af zijn dan Willy Loman. Geloof me, ik heb ze gezien!

LINDA Zorg dan dat Charley je vader wordt, Biff. Dat kan je niet, hè? Ik zeg niet dat hij een groot man is. Willy Loman heeft nooit veel geld verdiend. Zijn naam stond nooit in de krant. Hij is niet perfect. Maar het is een mens en er is iets verschrikkelijks met hem aan de hand. Dus we moeten consideratie tonen. We mogen niet toestaan dat hij als een hond in zijn graf terecht komt. Jij zei dat ie gek is...

BIFF Ik bedoelde niet...

LINDA Een hele hoop mensen denken dat ie uit

balans is. Maar je hoeft echt niet intelligent te zijn om te weten wat zijn probleem is. De man is uitgeput.

HAPPY Tuurlijk!

LINDA Een kleine man kan net zo uitgeput zijn als een grote man. In maart heeft ie zesendertig jaar voor dat bedrijf gewerkt, hij heeft voor hun onbekende gebieden aangeboord en nu, op zijn oude dag, pakken ze hem zijn salaris af.

HAPPY *Gekrenkt*. Dat wist ik niet, ma.

LINDA Je hebt er nooit naar gevraagd! Nu je je geld ergens anders vandaan haalt, maak je je niet meer druk om hem.

HAPPY Maar ik heb je geld gegeven laatst met...

LINDA Kerstmis, vijftig dollar! Het kostte zevenennegentig dollar om de boiler te laten repareren! Hij zit al vijf weken op gewone commissie, als een beginneling!

BIFF Ondankbare honden!

LINDA Zijn zij soms erger dan zijn eigen zonen? Toen hij het geld binnenbracht waren ze blij hem te zien. Maar nu, zijn oude vrienden, de inkopers die zo van hem hielden en altijd wel een order vonden om hem een kruimel toe te schuiven - ze zijn allemaal dood of gepensioneerd. Hij had zes, zeven afspraken per dag in Boston. Nu pakt ie zijn koffers uit de auto, zet ze er weer in terug, haalt ze er weer uit en hij is uitgeput. In plaats van te lopen, praat ie nu. Hij rijdt duizend kilometer en als hij aankomt is er niemand die hem nog

kent, niemand die hem verwelkomt. En wat gaat er door iemands hoofd die duizend kilometer terugrijdt zonder een cent te hebben verdiend? Waarom zou ie niet tegen zichzelf praten? Als hij naar Charley moet om vijftig dollar per week te lenen en tegen mij doet alsof het zijn loon is? Hoe lang kan dat zo nog doorgaan? Snap je waarom ik hier zit te wachten? En jij zegt dat hij geen karakter heeft? De man die dag in dag uit gewerkt heeft voor jouw belang? Wanneer krijgt hij daarvoor een lintje? Is dit zijn beloning - op z'n drieënzestigste erachter te komen dat zijn zonen waar ie meer dan van zichzelf heeft gehouden, de een 'n rokkenjagende klaploper...

HAPPY Ma!

LINDA Dat is precies wat je bent, jongen! *Tegen Biff*. En jij! Wat is er gebeurd met de liefde die je voor hem had? Jullie waren toch zulke maatjes! Hoe je elke avond met hem over de telefoon zat te kletsen! Hoe eenzaam hij zich voelde tot hij weer thuis bij jou kon zijn!

BIFF Okee, ma. Ik kom hier wonen en zorg dat ik een baan krijg. Ik zal uit zijn buurt blijven.

LINDA Nee, Biff. Je kunt hier niet blijven en eeuwig ruzie maken.

BIFF Hij heeft me het huis uitgegoid.

LINDA Waarom deed ie dat? Ik heb nooit geweten waarom.

BIFF Omdat hij een huichelaar is en hij vindt het niet leuk dat er iemand om hem heen hangt die dat

weet!

LINDA Hoezo, een huichelaar? Hoezo? Wat bedoel je?

BIFF Het is iets tussen hem en mij... dat is alles. Van nu af aan draag ik mijn steentje bij. Hij krijgt de helft van mijn loon. Met hem komt het in orde. Ik ga naar bed. *Hij wil de trap opgaan.*

LINDA Het komt niet in orde.

BIFF *Draait zich om op de trap, woedend.* Ik haat deze stad en ik blijf hier. Wat wil je nog meer?

LINDA Hij gaat dood, Biff. *Happy draait zich snel naar haar om, geshockeerd.*

BIFF *Na een pauze.* Hoezo gaat -ie dood?

LINDA Hij heeft geprobeerd zelfmoord te plegen.

BIFF *Met grote afschuw.* Waar heb je het over?

LINDA Weet je nog toen hij zijn auto weer in de prak had gereden?

BIFF En?

LINDA De verzekeringsinspecteur kwam langs. Hij zei dat ze bewijzen hadden. Dat al die ongelukken van vorig jaar... geen... geen ongelukken waren.

HAPPY Dat liegen ze.

LINDA Het schijnt dat er een vrouw is... *Ze haalt*

adem, terwijl...

BIFF Scherp, maar beheerst. Wat voor een vrouw?

LINDA *Simultaan met Biff.* ... en die vrouw...
Wat?

BIFF Niks. Ik zei alleen maar: wat voor een
vrouw?

LINDA Het schijnt dat ze zijn auto zag. Ze zei
dat hij helemaal niet hard reed en dat ie niet slipte.
Ze zei dat hij bij dat bruggetje kwam en toen
opzettelijk de balustrade in knalde en dat alleen het
ondiepe water hem heeft gered.

BIFF Hij is waarschijnlijk weer in slaap
gevallen.

LINDA Vorige maand... *Met grote moeite.* Ze slikt,
droogt haar ogen. Ik zocht een stop. Het licht ging uit
en ik liep naar beneden naar de kelder. En achter de
stoppenkast... lag een rubberen slang... Met een kleine
klem op het eind. Ik wist het meteen. En onderin bij de
boiler zat een nieuw nippeltje op de gasbuis.

HAPPY *Kwaad.* De zak.

BIFF Heb je het eraf laten halen?

LINDA Ik schaam me ervoor. Hoe kan ik het er met
hem over hebben? Elke dag haal ik dat rubberen
slangetje weg. En als hij thuiskomt, leg ik het weer
terug. Ik kan hem toch niet zo kwetsen? Ik weet niet
wat ik moet doen. Het klinkt zo ouderwets, maar hij
heeft zijn hele leven in jullie geïnvesteerd en jullie

hebben hem de rug toegekeerd. *Ze zit voorovergebogen in de stoel, huilt, het gezicht in haar handen.*

BIFF *Kust haar.* Okee, okee. Het is nu allemaal duidelijk. Ik ben laks geweest. Maar nu blijf ik en ik zweer dat ik mijn best zal doen. *Knielt voor haar neer met opgewonden zelfverwijt.* Het is gewoon... weet je, ma, ik hoor niet in de zakenwereld.

HAPPY Het probleem met jou is dat je nooit hebt geprobeerd mensen een plezier te doen.

BIFF Ik weet het, ik...

HAPPY Zoals toen je voor Harrison werkte. Bob Harrison zei dat je top was en dan haal je zo'n stommiteit uit om midden op de dag te gaan zwemmen.

BIFF *Met stijgende verontwaardiging.* Knijp jij er nooit tussenuit op een mooie zomerdag?

HAPPY Ja, maar ik dek mezelf in.

LINDA Jongens!

HAPPY Als ik van plan ben 'm te nokken kan de baas elk willekeurig nummer bellen en ze zullen allemaal zweren dat ik net weg ben. In de zakenwereld denken ze dat je gek bent.

BIFF *Kwaad.* Laat de zakenwereld de kolere krijgen!

HAPPY Laat ze de kolere krijgen! Prachtig, maar dek jezelf in!

BIFF Het kan me niet schelen wat ze denken! Ze hebben pa jarenlang uitgelachen en weet je waarom? Omdat wij niet thuishoren in dat gekkenhuis! Wij moeten ergens op een open vlakte beton storten of... of timmerman worden.

Willy komt links de ingang van het huis in.

WILLY Zelfs je grootvader was meer waard dan een timmerman. *Pauze. Ze kijken naar hem.* Jij bent nooit volwassen geworden. Bernard gaat niet zwemmen onder werktijd, dat geef ik je op een briefje. En wie in de zakenwereld denkt dat ik gek ben?

BIFF Dat bedoelde ik niet zo, pa. Maak nou geen toestanden, okee?

WILLY Ga terug naar het westen! Wordt timmerman, cowboy, geniet ervan!

LINDA Willy, hij zei alleen maar...

WILLY Ik heb gehoord wat ie zei!

HAPPY *Probeert Willy te kalmeren.* Hé, pa, toe nou...

WILLY *Gaat door, onder Happy's claus.* Ze lachen me uit, hè? Ga naar Boston, ga naar Slattery. Roep de naam Willy Loman en kijk wat er gebeurt! De grote baas!

BIFF Okee, pa.

WILLY Waarom beledig je mij altijd?

BIFF Ik heb niks gezegd. *Tegen Linda.* Heb ik wat

gezegd?

LINDA Hij zei niks, Willy.

WILLY *Gaat naar de deur van de woonkamer. Okee, welterusten.*

LINDA Willy, hij heeft net besloten...

WILLY *Tegen Biff. Als je morgen het rondhangen beu bent, verf dan het plafond dat ik in de woonkamer heb gestuukt.*

BIFF Ik moet vroeg in de ochtend weg, pa.

HAPPY Hij heeft een afspraak met Bill Oliver, pa.

WILLY *Geïnteresseerd. Met Oliver? Hoezo?*

BIFF *Gereserveerd, maar hij probeert, probeert. Hij heeft altijd gezegd dat ie op mij zijn geld zou zetten. Ik wil in zaken gaan.*

LINDA Is dat niet geweldig?

WILLY Val me niet in de rede. Wat is daar zo prachtig aan? Er zijn wel vijftig man in New York die hun geld op hem willen zetten. *Tegen Biff.*
Sportspullen?

BIFF Ik heb er een beetje verstand van en...

WILLY Een beetje verstand van! Jij hebt meer verstand van sportspullen dan de beste honkballer van Amerika! Hoeveel geeft -ie je?

BIFF Ik heb hem nog niet eens gezien...

WILLY Waar heb je het dan over?

BIFF *Wordt kwaad.* Het enige dat ik zei was dat ik naar hem toe zou gaan!

WILLY *Wendt zich af.* Aha, je verkoopt je huid weer voor de beer geschoten is.

BIFF *Wil links de trap opgaan.* Kut, ik ga slapen!

WILLY Roept hem achterna. Geen gore taal in dit huis!

BIFF *Draait zich om.* Sinds wanneer ben jij zo netjes?

WILLY Zulk soort taal duld ik niet!

HAPPY *Grijpt Biff, schreeuwt.* Wacht even! Ik heb een idee. Ik heb een goed idee. Laten we er nu over praten, Biff, laten we er even verstandig over praten. Laatst kreeg ik een fantastisch idee om sportspullen te verkopen. Jij en ik, Biff - wij maken een collectie, de Loman collectie. We trainen een paar weken en spelen een stel demonstratiewedstrijden.

WILLY Wat een idee!

HAPPY We formeren twee basketbalteams, snap je? Twee waterpoloteams. We spelen tegen elkaar. Dat is een miljoen waard aan publiciteit. De Gebroeders, snap je? De Gebroeders Loman. Vitruines in alle hotels, spandoeken boven de ring en op het basketbalveld: De

Gebroeders Loman. Jongen, wij kunnen sportspullen verkopen!

WILLY Een gouden idee!

LINDA Schitterend!

BIFF Ik ben goed in vorm wat dat betreft.

HAPPY En het mooie is, Biff, ik zie het niet eens als iets zakelijks. We kunnen weer lekker rugby-en.

BIFF *Enthousiast.* Ja, dat is...

WILLY Goud waard...

HAPPY Het is dan weer de familie. Eer, kameraadschap en als je er tussenuit wilt snieken om te gaan zwemmen of zo... ga je gang!

WILLY Samen steken jullie de wereld in je zak.

BIFF Ik ga morgen naar Oliver. Als we dat kunnen uitwerken...

LINDA Misschien zullen de dingen eindelijk...

WILLY *Wild enthousiast, tegen Linda.* Val me niet steeds in de rede! *Tegen Biff.* Maar trek geen sportkleren aan als je naar Oliver gaat.

BIFF Nee, ik...

WILLY Een pak, zo weinig mogelijk praten en geen moppen tappen.

BIFF Hij mag me. Heeft me altijd gemogen.

LINDA Hij hield van je!

WILLY *Tegen Linda.* Schei je nou eens uit! *Tegen Biff.* Serieus binnenkomen. Je solliciteert niet naar een baan. Er moet geld over de brug. Wees kalm, beleefd en serieus. Iedereen vindt een grappenmaker leuk, maar geen hond die hem geld leent.

HAPPY Ik probeer zelf ook wat geld te regelen.

WILLY Ik zie grote dingen voor jullie in het verschiet. Maar onthoud: groot beginnen en je zult groot eindigen. Vraag vijftien. Hoeveel ga je vragen?

BIFF Tjee, dat weet ik niet...

WILLY En zeg geen 'Tjee'. 'Tjee' is jongenstaal. Een man die binnenwandelt voor vijftien mille zegt geen 'tjee!'.

BIFF Tien, denk ik, is wel de top.

WILLY Wees niet zo bescheiden. Je hebt altijd zo laag ingezet. Loop naar binnen met een gulle lach. Niet bezorgd kijken. Begin met een paar goeie verhalen om de zaak los te weken. Het is niet wát je zegt, maar hoe je het zegt... met persoonlijkheid win je de slag.

LINDA Oliver heeft altijd een hoge dunk van hem gehad...

WILLY Wil je het praten aan mij overlaten?

BIFF Schreeuw niet tegen haar, pa, ja?

WILLY *Kwaad.* Ik was aan het woord, niet dan?

BIFF Ik wil niet dat je de hele tijd tegen haar zit te schreeuwen.

WILLY Wat ben jij van plan, hier de tent overnemen?

LINDA Willy...

WILLY *Keert zich tegen haar.* Trek niet altijd voor hem partij, godverdomme!

BIFF *Woedend.* Hou op met schreeuwen!

WILLY *Bindt zich plotseling in, verslagen, schuldbewust.* Doe de groeten aan Oliver... misschien weet ie nog wie ik ben. *Hij gaat af de deur van de woonkamer.*

LINDA *Met beheerste stem.* Waarom moest je daar zonodig over beginnen? *Biff wendt zich af.* Zie je nou hoe lief hij is zogauw je enthousiast over iets praat? *Ze loopt naar Biff toe.* Toe, ga welterusten zeggen. Laat hem niet zo naar bed gaan.

HAPPY Kom, Biff, we gaan hem opvrolijken.

LINDA Alsjeblieft. Alleen maar welterusten zeggen. Het zijn de kleine dingen die hem gelukkig maken. Toe. *Ze gaat door de deur van de woonkamer, roept vanuit de woonkamer naar boven.* Je pyjama hangt in de badkamer, Willy!

BIFF Hij heeft geen salaris meer. Mijn god,

werken op provisie!

HAPPY Okee, hij is geen kei in zaken. Maar soms heeft ie een aardig karakter, dat moet je toegeven.

BIFF *Neemt een besluit.* Leen me tien dollar. Ik moet een paar stropdassen kopen.

HAPPY Ik neem je mee naar een winkel die ik ken. Mooie spullen. Doe morgen een van mijn gestreepte overhemden aan.

BIFF Ze is grijs geworden. Ma is verschrikkelijk oud geworden. Tjee, ik loop morgen bij Oliver binnen en klop hem tien...

HAPPY Zeg dat tegen pa. We proberen het nog eens. Vooruit.

BIFF *Opgewonden.* Weet je, met tienduizend dollar, joh!

HAPPY *Terwijl ze de woonkamer binnengaan.* Dat is de eerste keer dat ik dat oude zelfvertrouwen weer van je hoor! *Vanuit de woonkamer, wegfadend.* Je komt bij mij wonen, joh, en elke griet dat je hebben wilt, je zegt het maar... *De laatste clausen zijn amper te horen.* Ze gaan de trap op naar de slaapkamer van hun ouders.

LINDA *Komt haar slaapkamer binnen en spreekt tegen Willy die in de badkamer is.* Ze trekt de dekens voor hem recht. Kan je iets aan de douche doen? Hij drupt.

WILLY *Vanuit de badkamer.* Opeens stort alles in!

Klote loodgieters, je zou ze voor het gerecht moeten slepen. Ik ben amper klaar met het installeren van de badkamer en dat ding... *Zijn woorden rommelen weg.*

LINDA Zou Oliver nog weten wie ie is? Wat denk jij?

WILLY *Komt in pyama de badkamer uit.* Nog weten wie ie is? Ben je gek? Als hij bij Oliver was gebleven stond ie nu aan de top! Wacht tot Oliver hem te zien krijgt. Jij weet niet wat het gemiddelde niveau is vandaag de dag. Een doorsnee jonge vent... *Hij stapt het bed in.* ... heeft het niveau nul. Het hoogste wat hij wou bereiken was lanterfantent. *Biff en Happy komen de slaapkamer binnen. Korte Pauze.*

HAPPY Hij komt je welterusten zeggen.

WILLY *Tegen Biff.* Geef hem z'n vet, jongen. Wat wou je mij vertellen?

BIFF Doe maar kalm aan, pa. Welterusten. *Hij draait zich om om te gaan.*

WILLY *Kan het niet laten.* En als er iets van het bureau valt terwijl je met hem zit te praten... een pakje of zo... niet oprapen. Daar hebben ze loopjongens voor.

LINDA Ik zal een uitgebreid ontbijt voor je maken...

WILLY Mag ik mijn verhaal afmaken? *Tegen Biff.* Zeg hem dat je in het westen in zaken hebt gezeten. Niet als cowboy.

BIFF Okee, pa.

LINDA Volgens mij zal alles...

WILLY *Gaat dwars door wat zij zegt. En verkoop
jezelf niet onder de prijs. Niet minder dan vijftien
mille.*

BIFF *Kan het niet langer verdragen. Okee.
Welterusten, ma. Hij wil weggaan.*

WILLY *Omdat je iets groots in je hebt, Biff,
onthou dat. Je hebt allerlei grootse dingen in je...
Hij gaat achterover liggen, uitgeput. Biff loopt de
kamer uit.*

LINDA *Roept Biff achterna. Slaap lekker, liefje!*

HAPPY Ik ga trouwen, ma. Dat wou ik je vertellen.

LINDA Ga nou maar slapen, Happy.

HAPPY *In het weggaan. Ik wou het je alleen maar
vertellen.*

WILLY *Ga zo door, jongen. Happy gaat af. Biff
gaat de verduisterde keuken in, neemt een sigaret en
verlaat het huis. Hij loopt naar het voortoneel in een
gouden plas licht. Hij rookt, staart in de nacht. Het
licht op Willy fade weg. De gaskachel begint door de
keukenwand naast de trap op te gloeien, een blauwe vlam
onder rode spiralen.*

LINDA *Timide. Willy, wat heeft Biff tegen jou?*

WILLY Ik ben zo moe. Niet meer praten. *Biff komt*

langzaam terug naar de keuken. Hij blijft staan, staart naar de kachel.

LINDA Vraag je aan Howard of je in New York kunt werken?

WILLY Het eerste wat ik morgen doe. Alles komt voor mekaar. *Biff steekt zijn hand achter de kachel en haalt er een eind rubberen slang vandaan. Hij is met afschuw vervuld en wendt zijn hoofd in de richting van Willy's kamer die nog steeds vaagjes is verlicht.*

WILLY *Staart door het venster naar het maanlicht. Tjee, kijk die maan eens tussen de flats! Biff wikkelt de slang om zijn hand en loopt vlug de trap op.*

DOEK

TWEEDE BEDRIJF

Muziek is te horen, vrolijk en helder. Het doek gaat op terwijl de muziek uitfadet. Willy, in hemdsmouwen, zit aan de keukentafel met kleine teugjes zijn koffie te drinken, zijn hoed op zijn schoot. Linda vult zijn beker bij als ze de mogelijkheid daartoe ziet.

WILLY Heerlijke koffie. Een maaltijd op zich.

LINDA Zal ik eieren voor je bakken?

WILLY Nee. Doe maar kalm aan.

LINDA Je ziet er zo uitgerust uit.

WILLY Ik sliep als een dooie. Voor het eerst sinds maanden. Kun je nagaan, op een dinsdagochtend tot tien uur slapen. Zijn de jongens vroeg vertrokken?

LINDA Ze gingen al om acht uur weg.

WILLY Goed zo!

LINDA Biff was zo anders vanochtend. Zijn hele houding straalde hoop uit.

WILLY Wat had ie aan?

LINDA Zijn blauwe pak. Hij ziet er zo knap uit in dat pak. Hij kan van alles zijn in dat pak. *Willy staat op van tafel. Linda houdt zijn colbert voor hem op.*

WILLY Ongetwijfeld, ongetwijfeld. Vanavond wil ik op de terugweg wat zaden meenemen.

LINDA *Lachend.* Daarachter komt niet genoeg zon.

WILLY Wacht jij maar eens af, eer dit allemaal voorbij is kopen we een huisje op het platteland en ik ga een beetje groente kweken, een paar kippen... *Willy loopt weg zonder zijn jasje. Linda loopt achter hem aan.*

WILLY En ze gaan trouwen, komen een weekend langs. Ik bouw een klein gastenverblijf. Ik heb zoveel goed gereedschap, het enige wat ik nodig heb is wat hout en een beetje rust in mijn hoofd.

LINDA *Opgewekt.* Ik heb je zoom gestikt...

WILLY Ik kan ook twee gastenverblijven bouwen, dan kunnen ze allebei komen. Heeft ie gezegd hoeveel ie bij Oliver ging vragen?

LINDA *Helpt hem in zijn colbert.* Hij heeft het er niet over gehad, maar ik stel me zo voor tien of vijftienduizend. Ga je vandaag met Howard praten?

WILLY Ik zal het hem op de man af zeggen. Hij moet me gewoon van de weg halen.

LINDA Vergeet niet om een klein voorschot te vragen, Willy, want we hebben nog de verzekeringspremie. De termijn is binnenkort verstreken.

WILLY Is 't honderd...

LINDA Honderdenacht. We zitten weer een beetje krap.

WILLY Waarom zitten we krap?

LINDA Nou, je had die reparatie aan de auto...

WILLY Die rotauto!

LINDA En er is nog één afbetaling op de koelkast...

WILLY Maar ie is net weer kapot gegaan!

LINDA Het is een ouwetje.

WILLY Ik zei je dat we een apparaat moesten kopen waar veel reclame voor wordt gemaakt. Charley heeft een General Electric van twintig jaar oud en nog steeds doet ie het. Wie heeft er ooit van een Hastings gehoord? Eens in mijn leven wil ik graag iets volledig bezitten voor het kapot is! Ik zit altijd in een wedloop met de vuilnisbelt! Ik heb net de auto afbetaald en hij loopt op z'n laatste eind. De koelkast vreet ventilatorriemen als een maniak. Ze berekenen die dingen. Ze rekenen het zo uit dat ze op zijn als je ze eindelijk hebt afbetaald.

LINDA *Knoopt zijn colbert dicht terwijl hij het losmaakt.* Ongeveer tweehonderd dollar zou ons uit de brand helpen. Daar zit de laatste hypotheekaflossing ook bij. Na die aflossing is het huis van ons, Willy.

WILLY Vijfentwintig jaar!

LINDA Biff was negen toen we het kochten.

WILLY Een hypotheek van vijftwintig jaar overleven is een...

LINDA Prestatie.

WILLY Al het cement, het hout, alle verbouwingen die ik in dit huis heb gestoken! Er is geen scheurtje meer te ontdekken.

LINDA Het heeft zijn doel gediend.

WILLY Welk doel? Een of andere vreemde komt langs, trekt erin en dat is 't dan. Als Biff nou dit huis zou overnemen, een gezin beginnen... *Hij wil vertrekken.* Tot ziens, ik ben laat.

LINDA *Herinnert zich plotseling.* Oh, dat was ik vergeten! Ze verwachten dat je meegaat uit eten.

WILLY Ik?

LINDA In Franks Chop House op de Achtenveertigste Straat.

WILLY Echt waar! En jij dan?

LINDA Nee, alleen jullie met z'n drietjes. Ze willen je op een groots eten trakteren!

WILLY Je meent het! Wie kwam daarop?

LINDA Biff kwam er vanmorgen mee aan. Zorg dat je er om zes uur bent. Jij en je twee jongens gaan samen dineren.

WILLY Tjee! Ik overdonder Howard, krijg een voorschot en kom thuis met een baan in New York. Ik kruip de rest van mijn leven nooit meer achter het stuur!

LINDA Zo ken ik je weer, Willy!

WILLY Zo is het maar net. Tot ziens, ik ben laat. *Hij wil weer gaan.*

LINDA *Roept hem achterna terwijl ze naar de keukentafel rent voor een zakdoek. Heb je je bril?*

WILLY *Voelt of hij hem heeft, komt dan weer naar binnen. Ja, ja, heb mijn bril.*

LINDA *Geeft hem de zakdoek. En een zakdoek.*

WILLY Ja, zakdoek.

LINDA En je zoetjes?

WILLY Ja, mijn zoetjes.

LINDA Wees voorzichtig op de trappen bij de ondergrondse. *Zij kust hem en een zijden kous is te zien die van haar hand hangt. Willy ziet het.*

WILLY Wil je ophouden met kousen stoppen? Het werkt op m'n zenuwen. *Linda verbergt de kous in haar hand terwijl ze Willy over het voortoneel voor het huis volgt.*

LINDA Niet vergeten, om zes uur.

WILLY *Loopt langs het plankier. Misschien dat*

daar bietjes groeien.

LINDA *Lachend.* Dat heb je al zo vaak geprobeerd.

WILLY Ja. Nou, niet te hard werken vandaag. *Hij verdwijnt achter de rechterkant van het huis.*

LINDA Wees voorzichtig! *Terwijl Willy verdwijnt zwaait Linda naar hem. Plotseling rinkelt de telefoon. Ze rent het toneel over, de keuken in en haalt de hoorn van de haak.* Met mevr. Loman? Oh, Biff! Ik ben zo blij dat je belt... Ja, hij is er om zes uur. Zeg, die rubberen slang waar ik het over had? Die hij had aangesloten op de gaskachel? Ik was eindelijk van plan hem vanochtend weg te gooien. Maar hij is weg! Hij heeft hem zelf weggehaald! *Ze luistert.* Oh, jij hebt hem weggehaald. Oh... niets, ik had zo gehoopt dat hij... Nee, ik maak me geen zorgen, hij is net in zo'n goeie bui weggegaan. Heb je al met Oliver gesproken?... Nou, wacht daar dan maar. En maak een goeie indruk, niet teveel zweten voor je met hem hebt gesproken. En veel plezier vanavond met pa. Misschien heeft hij ook wel groot nieuws!... Precies, een baan in New York. En wees lief voor hem, het is maar een klein bootje dat de haven zoekt. *Ze trilt van verdriet en blijdschap.* Zo mag ik het horen... Dag, liefje... Heb je je kam?... Goed zo. Dag, Biff.

Midden in haar gesprek rolt Howard Wagner, zesendertig jaar oud, een klein typetafeltje op met een bandrecorder en hij steekt de stekker in het stopcontact. Dit gebeurt links op het voortoneel. Het licht fadet langzaam weg terwijl het bij Howard opkomt. Howard wil net de band erdoor halen en kijkt even over zijn schouder terwijl Willy verschijnt.

HOWARD Hallo, Willy, kom binnen.

WILLY Wou graag even met je praten, Howard.

HOWARD Ik ben zo bij je.

WILLY Wat is dat, Howard?

HOWARD Heb je dit nog nooit gezien? Een bandrecorder.

WILLY Oh. Kunnen we even praten?

HOWARD Neemt dingen op. Net gisteren bezorgd. De geweldigste machine die ik ooit heb gezien. Ben er de hele nacht mee bezig geweest.

WILLY Wat kan je ermee doen?

HOWARD Van alles. Luister hiernaar. Ik had hem gisteravond thuis. Eerst komt mijn dochter. Moet je eens horen. *Hij draait de knop om en 'Roll out the Barrel', wat wordt gefloten, is te horen.* Hoor dat kind eens fluiten.

WILLY Dat is levensecht, niet?

HOWARD Zeven jaar. Hoor die klank 'ns.

WILLY Tjonge, jonge. Ik wou je een kleine gunst vragen... *Het gefluit wordt afgebroken en de stem van Howards dochter is te horen.*

ZIJN DOCHTER 'Nou jij, pappie.'

HOWARD Ze is gek op mij! *Weer wordt hetzelfde*

liedje gefloten. Dat ben ik! Ha! Hij twinkelt.

WILLY *Je fluit heel mooi! Het gefluit breekt weer af. De recorder loopt nog even stil door.*

HOWARD *Ssst! Moet je dit horen, dit is mijn zoon.*

ZIJN ZOON *'De hoofdstad van Alabama is Montgomery, de hoofdstad van Arizona is Phoenix, de hoofdstad van Arkansas is Little Rock, de hoofdstad van California is Sacramento...'* *Enzovoorts, enzovoorts.*

HOWARD *Steekt vijf vingers in de hoogte. Vijf, Willy!*

WILLY *Die wordt ooit nog nieuwslezer!*

ZIJN ZOON *Gaat verder. 'De hoofdstad van...'*

HOWARD *Moet je horen... in alfabetische volgorde! De recorder houdt er plotseling mee op. Wacht even. Het dienstmeisje struikelde over het snoer.*

WILLY *Dat is zeker...*

HOWARD *Ssst, in godsnaam!*

ZIJN ZOON *'Het is negen uur. Dus ik moet naar bed.'*

WILLY *Een prachtig apparaat. Kunnen we...*

HOWARD *Ik zeg je, Willy, ik pak mijn camera, mijn lintzaag en al mijn hobbies en het gaat de deur uit.*

WILLY *Misschien dat ik er ook een koop.*

HOWARD Ze kosten maar honderdvijftig dollar. Je kunt niet zonder. Stel: je wilt Jack Benny horen en je bent dan niet thuis. Dan zeg je het dienstmeisje de radio aan te zetten als Jack Benny erop is en dit loopt automatisch met de radio mee...

WILLY En als je thuiskomt...

HOWARD Je kunt om twaalf uur thuiskomen, om één uur, wanneer je maar wilt, je pakt een Cola, draait de knop om en je hebt Jack Benny midden in de nacht!

WILLY Ik ga d'r absoluut ook eentje kopen. Ik ben zo vaak op de weg en wat ik dan allemaal op de radio moet missen!

HOWARD Heb je geen radio in de auto?

WILLY Jawel, maar wie denkt er nou aan dat ding aan te zetten?

HOWARD Zeg, hoor jij niet in Boston te zitten?

WILLY Daar wou ik het met jou over hebben, Howard. Heb je even? *Hij trekt een stoel uit de coulissen.*

HOWARD Wat is er gebeurd? Wat doe je hier?

WILLY Nou...

HOWARD Je hebt hem toch niet weer total loss gereden, hè?

WILLY Oh nee. Nee...

HOWARD Tjezus, je liet me even schrikken. Wat is er loos?

WILLY Nou, om je de waarheid te zeggen, Howard. Ik ben tot het besluit gekomen dat ik liever niet meer op de weg zit.

HOWARD Niet meer op de weg! Wat ga je dan doen?

WILLY Jij zei dat je zou kijken of je voor mij in de stad een plek had.

HOWARD Bij ons?

WILLY Ja, tuurlijk.

HOWARD Oh, ja, ja. Ik weet het weer. Nou, ik heb niks voor je kunnen vinden, Willy.

WILLY Weet je, Howard, de kinderen zijn allebei volwassen. Ik heb niet veel meer nodig. Als ik... zo'n vijfenzestig dollar per week netto heb red ik het wel.

HOWARD Ja, maar Willy, snap je, ik...

WILLY Ik zal je zeggen waarom, Howard. Eerlijk gezegd en tussen ons tweeën, weet je... ik ben gewoon een beetje moe.

HOWARD Oh, dat kan ik begrijpen, Willy. Maar je bent een man van de weg, Willy, en we runnen een bedrijf voor op de weg. We hebben hier maar zes verkopers op de vloer.

WILLY Je weet dat ik nooit om een gunst heb gevraagd, Howard. En ik was bij de zaak toen jouw vader

jou hier op zijn arm droeg.

HOWARD Dat weet ik, Willy, maar...

WILLY Jouw vader kwam naar me toe op de dag dat
jij geboren werd en hij vroeg wat ik van de naam Howard
vond, moge hij rusten in vrede.

HOWARD Dat waardeer ik, Willy, maar er is hier
gewoon geen plek voor jou. Als ik een plek had zou ik
je er meteen neerpoten, maar ik heb gewoon geen enkele
plek vrij. *Hij zoekt zijn aansteker. Willy heeft hem
opgepakt en geeft die aan hem. Pauze.*

WILLY *Met toenemende kwaadheid.* Howard, het enige
wat ik nodig heb voor wat brood op de plank is vijftig
dollar per week.

HOWARD Maar waar moet ik je neerzetten, joh?

WILLY Kijk, het is niet de vraag of ik kan
verkopen, of wel soms?

HOWARD Nee, maar het is een bedrijf, joh, en
iedereen moet de kar duwen.

WILLY *Wanhopig.* Ik zal je eens wat vertellen,
Howard...

HOWARD Want je moet erkennen: zaken zijn zaken.

WILLY *Kwaad.* Natuurlijk, zaken zijn zaken, maar
luister nou eens even. Jij snapt het niet. Toen ik jong
was - achttien, negentien - zat ik al op de weg. En
toen schoot het door mijn hoofd of er in verkopen wel
toekomst zat. Want in die tijd had ik een sterk

verlangen naar Alaska te gaan. De goudzoekers daar hadden drie klappers in één maand en ik wou ervandoor. Alleen al voor de reis zou je kunnen stellen.

HOWARD *Amper geïnteresseerd.* Vertel mij niks.

WILLY Mijn vader heeft heel wat jaren in Alaska gewoond. Een avontuurlijke vent. Wij hebben een beetje dat onafhankelijkheidstrekje in onze familie. Ik was van plan er met mijn oudere broer heen te gaan om hem te zoeken en me misschien met de ouwe in het noorden te vestigen. En bijna had ik die beslissing genomen toen ik een verkoper tegenkwam. Hij heette Dave Singleman. Hij was vierentachtig en bracht in eenendertig staten handelswaar aan de man. En die ouwe Dave ging naar zijn kamer, deed z'n groene fluwelen pantoffels aan en - ik zal het nooit vergeten - hij pakte de telefoon en belde de inkopers zonder ook maar even de kamer te verlaten. En toen ik dat zag, realiseerde ik me dat verkopen dé carrière was voor een man. Want wat geeft meer voldoening dan op je vierentachtigste naar twintig, dertig verschillende steden te gaan, de telefoon te pakken en te horen dat er zoveel verschillende mensen zijn die weten wie je bent, die je mogen en helpen? Weet je, toen ie stierf - hij stierf trouwens de dood van een handelsreiziger, met zijn groene fluwelen pantoffels in de rookcoupé van de trein van New York naar Boston - toen hij stierf waren honderden vertegenwoordigers en inkopers op zijn begrafenis. In de treinen heerste nog maanden erna een bedrukte stemming. *Hij staat op. Howard heeft hem de hele tijd niet aangekeken.* In die tijd was er sfeer, Howard. Er was respect, kameraadschap, dankbaarheid. Vandaag de dag is het allemaal geknipt en geschoren, je kunt niet eens een vriendschap onderhouden. Snap je wat ik bedoel? Ze kennen me niet meer.

HOWARD *Loopt van hem weg, naar rechts.* Dat is het nou precies, Willy.

WILLY Als ik veertig dollar per week zou krijgen... dat is alles wat ik nodig heb. Veertig dollar, Howard.

HOWARD Joh, ik kan geen bloed uit stenen persen, ik...

WILLY *Hij is de wanhoop nabij.* Howard, in het jaar dat Al Smith werd benoemd, kwam jouw vader naar me toe en...

HOWARD *Op het punt van weggaan.* Ik heb andere afspraken, joh.

WILLY *Houdt hem tegen.* Ik heb het over je vader! Er zijn hier aan dit bureau beloftes gedaan! Je moet niet aankomen met 'ik heb andere afspraken' - ik heb vierendertig jaar in dit bedrijf gestoken, Howard, en ik kan niet eens mijn verzekering betalen! Je kunt niet een sinaasappel opeten en dan de schil weggooien - een man is geen stuk fruit! *Na een pauze.* Nu moet je eens goed luisteren. In 1928 had ik een fantastisch jaar. Ik had een gemiddelde van honderdzeventig dollar per week aan commissie.

HOWARD *Ongeduldig.* Nee, Willy, je hebt nooit een gemiddelde...

WILLY *Slaat met zijn vuist op het bureau.* Ik had een gemiddelde van honderd-en-zeventig dollar per week in 1928! En jouw vader kwam naar me toe - het was exact hier aan dit bureau - en hij legde zijn hand op mijn

schouder...

HOWARD *Staat op. Je moet me excuseren, Willy, ik heb andere afspraken. Verman je. Gaat weg. Ik ben zo terug. Terwijl Howard afgaat wordt het licht op zijn stoel heel helder en vreemd.*

WILLY *Verman je! Wat heb ik in godsnaam tegen hem gezegd? Mijn god, ik stond tegen hem te schreeuwen! Stom, stom! Willy zegt niets meer, staart naar het licht dat de stoel vult, tot leven brengt. Hij nadert deze stoel en blijft voor het bureau staan. Frank, Frank, weet je nog wat je toen tegen me zei? Hoe jij je hand op mijn schouder legde en Frank... Hij leunt op het bureau en terwijl hij de naam van de dode man uitspreekt zet hij per ongeluk de bandrecorder aan en meteen daarop:*

DE ZOON VAN HOWARD *'... van New York is Albany. De hoofdstad van Ohio is Cincinnati, de hoofdstad van Rhode Island is...' De opsomming gaat door.*

WILLY *Springt geschrokken er vandaan, roept. Huh! Howard! Howard! Howard!*

HOWARD *Stormt naar binnen. Wat is er aan de hand?*

WILLY *Wijst naar het apparaat dat nasaal, kinderachtig doorgaat met de hoofdsteden. Zet dat ding af! Zet hem af!*

HOWARD *Trekt de stekker eruit. Hoor 'ns, Willy...*

WILLY *Drukt zijn handen tegen zijn ogen. Ik moet koffie hebben. Ik haal koffie... Willy wil naar buiten gaan. Howard houdt hem tegen.*

HOWARD *Rolt het snoer op.* Willy, hoor 'ns...

WILLY Ik ga naar Boston.

HOWARD Willy, je kunt niet voor ons naar Boston.

WILLY Waarom niet?

HOWARD Ik wil niet dat jij ons nog vertegenwoordigt. Dat probeer ik je al een hele tijd zeggen.

WILLY Ontsla je mij, Howard?

HOWARD Ik denk dat jij eens lang moet uitrusten, Willy.

WILLY Howard...

HOWARD En als je je beter voelt, kom dan terug en dan zien we wel of we iets kunnen regelen.

WILLY Maar ik moet geld verdienen, Howard. Ik verkeer niet in de positie om...

HOWARD Waarom helpen je zonen niet een handje?

WILLY Ze werken aan een hele grote zaak.

HOWARD Dit is niet de tijd voor misplaatste trots, Willy. Jij gaat naar je zonen en je zegt dat je moe bent. Je hebt twee fantastische jongens, toch?

WILLY Oh, buiten kijf, buiten kijf, maar ondertussen...

HOWARD Dat is dan geregeld.

WILLY Okee, ik ga morgen naar Boston.

HOWARD Nee, nee.

WILLY Ik kan niet op mijn zonen leunen. Ik ben geen invalide!

HOWARD Hoor 'ns, joh, ik heb het druk vanochtend.

WILLY *Grijpt Howards arm.* Howard, je moet me naar Boston laten gaan!

HOWARD *Hard, houdt zichzelf onder controle.* Ik heb vanochtend een hele rits afspraken. Ga zitten, neem vijf minuten rust, verman je en ga dan naar huis, ja? Ik heb het kantoor nodig, Willy. *Hij wil weggaan, herinnert zich de bandrecorder en wil het tafeltje met de recorder afduwen.* Oh, ja. Wanneer je deze week tijd hebt, kom dan langs met de monsters. Je zult je beter voelen, Willy, en dan kom je weer terug en we praten erover. Verman jezelf, joh, er zijn mensen buiten. *Howard gaat af met het tafeltje links. Willy staart in het niets, uitgeput. Nu is de muziek te horen - Bens muziek - eerst van ver, dan steeds dichterbij. Terwijl Willy spreekt, komt Ben van rechts op. Hij heeft een valies en paraplu bij zich.*

WILLY Oh, Ben, hoe heb je het geflikt? Wat is de truc? Heb je de zaak in Alaska al afgewikkeld?

BEN Als je weet wat je doet, heb je niet veel tijd nodig. Gewoon een kort zakenreisje. Ik moet over een uur aan boord. Wou je gedag zeggen.

WILLY Ik moet met je praten, Ben.

BEN *Kijkt op zijn horloge.* Heb geen tijd,
William.

WILLY *Komt over het plankier naar Ben.* Niets
lukt, Ben. Ik weet niet wat ik moet doen.

BEN Okee, ik heb in Alaska een stuk bos gekocht
en ik heb iemand nodig die op mijn zaakjes let.

WILLY Een bos! Ik en mijn jongens in die weidse
natuur!

BEN Er ligt een nieuw continent voor je deur,
William. Ga weg uit die steden, ze zitten vol geklets,
afbetalingen en rechtbanken. Zet je schouders eronder
en je kan daar een fortuin bij elkaar knokken.

WILLY Ja, ja! Linda!

Linda komt op zoals eerst, met de was.

LINDA Oh, u bent terug?

BEN Ik heb niet veel tijd.

WILLY Hij heeft een baan voor mij in Alaska.

LINDA Maar je hebt... *Tegen Ben.* Hij heeft een
prachtige baan hier.

WILLY Maar in Alaska zou ik...

LINDA Je verdient goed genoeg, Willy!

BEN *Tegen Linda.* Genoeg om wat, mijn beste?

LINDA *Bang voor Ben en kwaad op hem.* Genoeg om hier en nu gelukkig te zijn. *Tegen Willy, terwijl Ben lacht.* Waarom moet iedereen de wereld veroveren? Ze mogen je, de jongens houden van je en eens... *Tegen Ben.* ... de oude Wagner zei laatst dat hij in de vennoot komt als hij zo doorgaat, nietwaar, Willy?

WILLY *Zeker, zeker.* Ik ben iets aan het opbouwen met die firma, Ben, en als een man iets opbouwt is ie op het goede spoor, toch?

BEN Wat ben je aan het opbouwen? Kun je het vastpakken? Waar is het?

WILLY *Aarzelend.* Dat is waar, Linda, er is niets.

LINDA Hoezo? *Tegen Ben.* Die man is vierentachtig...

WILLY Dat klopt, Ben, dat klopt. Als ik naar die man kijk dan denk ik, waar maak ik me druk over?

BEN Bah!

WILLY Het enige wat hij hoeft te doen is naar willekeurig welke stad gaan, de telefoon pakken en hij komt aan de kost en weet je waarom?

BEN *Pakt zijn valies op.* Ik moet gaan.

WILLY *Weerhoudt Ben.* Moet je die jongen eens zien!

Biff, met zijn highschool sweater aan, komt op met een koffer. Happy draagt Biffs schouderbeschermers, zijn gouden helm en rugbybroek.

Geen cent op zak, drie universiteiten die aan hem trekken en daarna zijn de mogelijkheden onbeperkt, want het gaat er niet om wat je doet, Ben, het gaat erom wie je kent, om de lach op je gezicht! Contacten, Ben, contacten! Alle rijkdom van Alaska gaat in het Commodore Hotel bij de lunch over de tafel en dat is het wonder van dit land, dat een man het hier tot diamanthandelaar kan schoppen alleen omdat hij populair is! *Hij draait zich om naar Biff.* En dat is belangrijk als jij vandaag het veld opgaat. Omdat duizenden voor je zullen juichen. *Tegen Ben die weer wil vertrekken.* Zijn naam klinkt als een klok als hij een kantoor binnenloopt en alle deuren gaan voor hem open! Ik heb het meegemaakt, Ben, ik heb het duizendmaal meegemaakt! Jij kunt het niet vastpakken zoals hout, maar het is er!

BEN Tot ziens, William.

WILLY Vind je niet dat ik gelijk heb?

BEN Er ligt een nieuw continent voor je deur, William. Je kunt er rijk vandaan komen. Rijk! *Hij is weg.*

WILLY Wij doen het hier, Ben! Hoor je me? Wij doen het hier!

De jonge Bernard komt binnengerend. De vrolijke muziek van The Boys is te horen.

BERNARD Tjee, ik was bang dat jullie al weg waren!

WILLY Hoezo? Hoe laat is het?

BERNARD Het is half twee!

WILLY Vooruit, opschieten allemaal! Volgende halte Ebbets Field! Waar zijn de vaantjes? *Hij rent door de muurgrens van de keuken de woonkamer in.*

LINDA *Tegen Biff.* Heb je schoon ondergoed in je tas?

BIFF *Die zijn spieren heeft losgemaakt.* Ik moet gaan!

BERNARD Biff, ik draag je helm, ja?

HAPPY Nee, ik draag zijn helm.

BERNARD Toe, Biff, je hebt het beloofd.

HAPPY Ik draag de helm.

BERNARD Hoe kom ik dan de kleedkamer binnen?

LINDA Laat hem de schouderbeschermers dragen. *Ze doet in de keuken haar jas aan en hoedje op.*

BERNARD Okee, Biff? Ik heb iedereen verteld dat ik in de kleedkamers zit.

BIFF *Groots, na een korte pauze.* Laat hem de schouderbeschermers dragen.

HAPPY *Terwijl hij Bernard de schouderbeschermers geeft.* Vanaf nu bij ons blijven. *Willy komt binnen met*

de vaantjes.

WILLY *Deelt ze uit. Allemaal zwaaien als Biff het veld opkomt. Happy en Bernard rennen ervandoor. Ben je klaar, jongen? De muziek is weggestorven.*

BIFF *Klaar om te gaan, pa. Elke spier gespannen.*

WILLY *Aan de rand van het plankier. Besef je wat dit betekent?*

BIFF *Natuurlijk, pa.*

WILLY *Voelt Biffs spieren. Als jij vanmiddag thuiskomt ben je aanvoerder van het Kampioensteam van New York.*

BIFF *Als ik mijn helm afzet is die touch-down voor jou.*

WILLY *We gaan! Hij wil naar buiten met zijn arm om Biff heen als Charley binnenkomt, zoals eerst, in zijn sportbroek. Ik heb geen plek voor je, Charley.*

CHARLEY *Plek? Voor wat?*

WILLY *In de auto.*

CHARLEY *Ga je toeren? Ik wou een kaartje met je leggen.*

WILLY *Ongelovig. Besef je niet wat voor dag het is?*

LINDA *Hij maakt maar een grapje.*

WILLY Dit is niet iets om grapjes over te maken!

CHARLEY Nee, Linda, wat staat er te gebeuren?

LINDA Hij gaat op Ebbets Field spelen.

CHARLEY Basebal in dit weer?

WILLY Praat niet met hem. Vooruit, vooruit! *Hij duwt ze naar buiten.*

CHARLEY Heb je het nieuws niet gehoord?

WILLY Wat?

CHARLEY Ebbets Field is net opgeblazen.

WILLY Loop naar de hel! *Charley lacht. Duwt ze naar buiten.* Vooruit, vooruit! We zijn laat.

CHARLEY *Terwijl ze gaan.* Sla een homerun, Biff, sla een homerun!

WILLY *De laatste die vertrekt, draait zich om naar Charley.* Dat is echt niet leuk, Charley. Dit is de grootste dag van zijn leven.

CHARLEY Wanneer word jij eens volwassen, Willy?

WILLY Als deze wedstrijd is afgelopen, Charley, lach jij als een boer met kiespijn. Ze zullen hem de tweede Red Grange noemen. Vijfentwintig mille per jaar.

CHARLEY Nou, dat spijt me dan, Willy. Maar vertel 'ns.

WILLY Wat?

CHARLEY Wie is Red Grange?

WILLY Ik wurg je. Godverdomme, ik wurg je!
Charley grinnikt, schudt zijn hoofd en loopt weg, om de linkerhoek van het toneel. Willy volgt hem. De muziek zwelt aan tot een spottende uitzinnigheid.

Wie denk je wel dat je bent, godverdomme? Je weet niet alles, stom stuk onbenul...

Het licht komt op op de rechterkant van het voortoneel, op een klein tafeltje in de ontvangstkamer van Charley's kantoor. Geluiden van het verkeer zijn te horen. Bernard, volwassen nu, zit te fluiten. Twee tennisrackets en een weekendtas op de vloer naast hem.

WILLY *Offstage.* Waarvoor loop je weg? Loop niet weg! Als je iets te zeggen hebt, zeg het dan recht in mijn smoel! Ik weet dat je mij achter mijn rug uitlacht. Na deze wedstrijd lach jij als een boer met een rot gebit. Touch-down! Touch-down! Tachtigduizend mensen! Touch-down! Precies tussen de doelpalen. *Bernard is een rustige, maar zelfverzekerde jongeman. Willy's stem komt nu van het achtertoneel rechts. Bernard laat zijn voeten van de tafel zakken en luistert. Jenny, de secretaresse van zijn vader, komt binnen.*

JENNY *Van streek.* Bernard, wil je naar de hal komen?

BERNARD Wat is dat voor lawaai? Wie is dat?

JENNY Loman. Hij kwam net de lift uit.

BERNARD *Staat op.* Met wie zit hij ruzie te maken?

JENNY Met niemand. Ik kan niet meer tegen hem op en je vader windt zich telkens ontzettend op. Ik heb een hoop typewerk liggen en je vader wacht erop om het te tekenen. Ga je naar hem toe?

WILLY *Komt binnen.* Touch-down! Touch... *Hij ziet Jenny.* Jenny, Jenny, blij je te zien. Hoe is 't met je? Aan het werk? Nog steeds kuis?

JENNY Prima. Hoe voelt u zich?

WILLY Ik voel hem niet zo vaak meer, Jenny. Ha, ha! *Hij verwondert zich over de rackets.*

BERNARD Dag buurman Willy.

WILLY *Bijna geshockeerd.* Kijk eens wie we daar hebben! Bernard! *Hij loopt snel schuldbewust naar Bernard en schudt warm zijn hand.*

BERNARD Hoe gaat het met u? Goed u te zien.

WILLY Wat doe jij hier?

BERNARD Oh, kwam even langs om pa te zien. Even de benen strekken tot mijn trein vertrekt. Ik ga over een paar minuten naar Washington.

WILLY Is hij op kantoor?

BERNARD Ja, hij is bezig met zijn accountant. Ga zitten.

WILLY *Gaat zitten.* Wat ga je in Washington doen?

BERNARD Oh, gewoon een zaak die daar loopt.

WILLY Echt waar? *Wijst op de rackets.* Ga je daar tennissen?

BERNARD Ik logeer bij een vriend die een tennisbaan heeft.

WILLY Wat je zegt. Zijn eigen tennisbaan. Moeten nette mensen zijn.

BERNARD Dat zijn ze ook, heel aardig. Pa zei me dat Biff in de stad is.

WILLY *Met een brede glimlach.* Ja, Biff is er. Werkt aan een hele grote zaak.

BERNARD Wat doet Biff zoal?

WILLY Nou, hij heeft grootse dingen ondernomen in het westen. Maar hij heeft besloten zich hier te vestigen. Grootse dingen. We gaan samen dineren. Hoorde ik het goed dat je vrouw een zoontje heeft gekregen?

BERNARD Dat klopt. Onze tweede.

WILLY Twee jongens! Asjemenou!

BERNARD Met wat voor zaak is Biff bezig?

WILLY Bill Oliver - heel groot in sportspullen - hij heeft Biff hard nodig. Vroeg of ie uit het westen over wou komen. Jouw vrienden hebben hun eigen tennisbaan?

BERNARD Werkt u nog steeds bij dat ene bedrijf,
buurman?

WILLY *Na een pauze. Ik ben... ik ben ontzettend
blij te zien dat je carrière hebt gemaakt, Bernard,
ontzettend blij. Het is bemoedigend om te zien dat een
jonge vent echt... echt... Ziet er goed uit voor
Biff... erg goed... Hij kapt zichzelf af, dan:
Bernard... Hij loopt zo over van emoties dat hij
zichzelf weer afkapt.*

BERNARD Wat is er, buurman?

WILLY *Klein en eenzaam. Wat... wat is het geheim?*

BERNARD Wat voor geheim?

WILLY Hoe... hoe heb je het gedaan? Waarom is het
hem nooit gelukt?

BERNARD Ik zou het niet weten, buurman.

WILLY *Vertrouwelijk, wanhopig. Jij was zijn
vriend, zijn jeugdvriend. Zijn leven hield op na die
wedstrijd op Ebbets Field. Vanaf zijn zeventiende is
hem niets goeds overkomen.*

BERNARD Hij heeft nooit ergens voor gestudeerd.

WILLY Dat heeft ie wel. Na de middelbare school
heeft ie een hoop schriftelijke cursussen gedaan.
Radiomechanica, televisie, god weet wat, maar hij heeft
nooit enig resultaat geboekt.

BERNARD *Zet zijn bril af. Buurman, zal ik*

openhartig zijn?

WILLY *Gaat staan, recht tegenover Bernard.* Ik vind je een briljante vent, Bernard. Ik stel je advies op prijs.

BERNARD Ach, buurman, ik kan u geen advies geven. Er is alleen één ding wat ik u altijd al wou vragen. Toen hij op moest voor zijn examen en de wiskundeleraar hem liet zakken...

WILLY Die hufter heeft zijn leven geruïneerd.

BERNARD Het enige dat ie moest doen was een vakantie cursus volgen en dat vak inhalen.

WILLY Dat klopt, dat klopt.

BERNARD Heeft u hem gezegd niet die cursus te volgen?

WILLY Ik? Ik heb hem gesmeekt het wel te doen!

BERNARD Waarom wou ie het dan niet doen?

WILLY Die vraag heeft me vijftien jaar achtervolgd. Hij is voor dat vak gezakt, hij heeft zich erbij neergelegd alsof hij door een hamer was geveld!

BERNARD Kalm maar.

WILLY Laat me eens met je praten... ik heb niemand om mee te praten. Was het mijn fout, Bernard? Het blijft maar rondspoken in mijn hoofd, misschien heb ik hem iets aangedaan. Ik heb hem niks te bieden.

BERNARD Neem het niet zo zwaar op.

WILLY Waarom heeft ie zich erbij neergelegd? Wat zit daar achter? Jij was zijn vriend?

BERNARD Ik weet het nog, buurman, het was in juni en onze cijfers werden bekend gemaakt. En hij was voor wiskunde gezakt.

WILLY De hufter!

BERNARD Nee, het was niet toen. Biff werd alleen maar kwaad en hij stond op het punt zich voor die cursus in te schrijven.

WILLY *Verrast. Echt?*

BERNARD Hij was er absoluut niet door verslagen. Maar toen verdween ie bijna een maand lang uit de buurt. En ik had de indruk dat ie naar New England was vertrokken om u te zien. Heeft hij toen met u gepraat? *Willy staart stil voor zich uit.*

WILLY *In zijn stem een diepe wrok.* Ja, hij kwam naar Boston. Hoezo?

BERNARD Nou, gewoon toen hij terugkwam... ik zal dat nooit vergeten, het is mij altijd een raadsel geweest. Omdat ik zo'n hoge dunk had van Biff, ook al gebruikte ie mij altijd. Hij kwam terug na die maand, pakte zijn gympen - weet u nog, die gympen met 'University of Virginia' erop? Hij was er zo trots op en hij nam ze mee naar de kelder en verbrandde ze in de verwarmingsketel. Ik heb er vaak over nagedacht hoe vreemd het was dat ie alles had opgegeven. Wat is er in Boston gebeurd, buurman? *Willy kijkt naar hem als een*

indringer. Ik vertel het alleen maar omdat u ernaar vroeg.

WILLY *Kwaad. Niets. Wat bedoel je met 'Wat is er gebeurd?'*

BERNARD *Wees nou niet beledigd.*

WILLY *Waar ben je mee bezig, de schuld op mij schuiven? Is het mijn fout als een jongen zich ergens bij neerlegt?*

BERNARD *Nee, wees nou niet...*

WILLY *Praat dan niet zo tegen mij!*

Charley komt binnen. Hij heeft zijn vest aan en hij heeft een fles Bourbon bij zich.

CHARLEY *Je mist die trein nog. Hij zwaait met de fles.*

BERNARD *Ja, ik ga. Hij neemt de fles aan. Dank je, pa. Hij pakt zijn rackets en weekendtas. Tot ziens, buurman, en maakt u zich er niet druk over. Soms is het beter gewoon de dingen los te laten.*

WILLY *Los te laten?*

BERNARD *Precies.*

WILLY *Maar als je het niet los kunt laten?*

BERNARD *Na een korte pauze. Volgens mij wordt het dan lastig. Steekt zijn hand uit. Tot ziens, buurman.*

WILLY *Schudt Bernards hand.* Tot ziens, jongen.

CHARLEY *Een arm om Bernards schouder.* Wat vind je van deze knul? Hij gaat een zaak aanvechten bij het Hooggerechtshof.

BERNARD *Protesteert.* Pa!

WILLY *Echt geshockeerd, gepijnigd en blij.* Nee! Het Hooggerechtshof!

BERNARD Ik moet ervandoor! Tot ziens, pa!

CHARLEY Geef ze van katoen, Bernard! *Bernard gaat af.*

WILLY *Terwijl Charley zijn portemonnee tevoorschijn haalt.* Het Hooggerechtshof! En hij zei er niks over!

CHARLEY *Telt geld uit op het bureau.* Dat hoeft hij ook niet... hij doet het gewoon.

WILLY En jij hebt hem nooit gezegd wat ie moest doen, hè? Jij hebt je nooit voor hem geïnteresseerd.

CHARLEY Mijn redding is dat ik me nooit ergens voor heb geïnteresseerd. Hier is wat geld... vijftig dollar. Ik heb een accountant op kantoor.

WILLY Charley, hoor 'ns... *Met moeite.* Ik moet m'n levensverzekering betalen. Als je het kunt missen... ik heb honderdtien dollar nodig. *Charley antwoordt eventjes niet, hij verroert zich enkel niet meer.* Ik zou het van mijn rekening kunnen halen maar dan komt Linda erachter en ik... Ik hou alles bij. Ik

betaal elke cent terug. *Hij gaat zitten.*

CHARLEY Luister nou eens, Willy.

WILLY Je weet dat ik het ontzettend op prijs
stel...

CHARLEY *Gaat op de tafel zitten.* Willy, waar ben je
mee bezig? Wat gaat er verdomme om in je hoofd? Ik heb
je een baan aangeboden. Je kunt vijftig dollar per week
verdienen. En ik stuur je niet de weg op.

WILLY Ik heb een baan.

CHARLEY Zonder loon? Wat is dat voor baan, een baan
zonder loon? *Hij komt overeind.* Luister nou 'ns, joh,
genoeg is genoeg. Ik ben geen groot licht, maar ik weet
wanneer iemand mij beledigt.

WILLY Beledigd!

CHARLEY Waarom wil je niet voor mij werken?

WILLY Wat is er met jou aan de hand? Ik heb een
baan.

CHARLEY Waarom kom je dan hier elke week
binnenwandelen?

WILLY *Staat op.* Goed, als je niet wilt dat ik
hier kom...

CHARLEY Ik bied je een baan aan.

WILLY Ik hoef je klote baan niet!

CHARLEY Wanneer word je verdomme eens volwassen?

WILLY *Woest. Stuk onbenul, als je dat nog één keer tegen me zegt, krijg je een opdonder! Het kan me niet schelen wat voor een grote meneer je bent! Hij staat klaar om te vechten. Pauze.*

CHARLEY *Vriendelijk, loopt op hem toe. Hoeveel heb je nodig, Willy?*

WILLY Charley, ik zit aan de grond, ik ben totaal uitgekleet. Ik weet niet wat ik moet doen. Ik ben net ontslagen.

CHARLEY Howard heeft je ontslagen?

WILLY De snotneus. Stel je eens voor! Ik heb hem zijn naam gegeven, ik heb hem de naam Howard gegeven.

CHARLEY Willy, wanneer besef je eens dat zulk soort dingen niks meer betekenen? Jij hebt hem zijn naam gegeven, maar zoiets kun je niet verkopen. Het enige wat telt in deze wereld is wat je kunt verkopen. En het rare is dat jij een verkoper bent en dat weet je niet.

WILLY Ik heb altijd gedacht dat als een vent indruk maakte en als men hem mocht dat niets...

CHARLEY Waarom moet iedereen je mogen? Hoor 'ns, Willy, ik weet dat je mij niet mag en niemand zal beweren dat ik van je hou, maar ik geef je een baan omdat... gewoon zomaar, laten we het daarop houden. Nou, wat zeg je daarop?

WILLY Ik... ik kan gewoon niet voor jou werken, Charley.

CHARLEY Ben je jaloers of zo?

WILLY Ik kan niet voor jou werken, vraag me niet waarom.

CHARLEY *Boos, haalt meer bankbiljetten tevoorschijn.* Je bent al je hele leven jaloers op mij, stomme idioot! Hier, betaal je verzekering. *Hij duwt het geld in Willy's hand.*

WILLY Ik hou alles precies bij.

CHARLEY Ik heb werk te doen. Hou je haaks. En betaal je verzekering.

WILLY *Loopt naar rechts.* Raar, weet je? Na alle snelwegen, treinen, afspraken, na al die jaren, ben je uiteindelijk dood meer waard dan levend.

CHARLEY Niemand is dood ook maar iets waard, Willy. *Na een korte pauze.* Hoorde je wat ik zei? *Willy staat onbeweeglijk, dromend.* Willy!

WILLY Biedt Bernard mijn excuus aan als je hem ziet. Ik wou geen ruzie met hem maken. Het is een goeie jongen. Het zijn allemaal goeie jongens, en ooit maken ze het helemaal... allemaal. Op een dag spelen ze samen tennis. Wens me succes, Charley. Hij heeft vandaag een afspraak met Bill Oliver.

CHARLEY Succes.

WILLY *Bijna in tranen.* Charley, jij bent de enige vriend die ik heb. *Hij gaat de kamer uit.*

CHARLEY Jezus!

Charley staart hem even aan en gaat dan ook weg. Alle lichten naar zwart. Plotseling is rauwe muziek te horen en een rode gloed komt op achter het gaasdoek rechts. Happy komt op en zet tafels en stoelen neer.

HAPPY *Kijkt om zich heen. Prima hier. Hij kapt zichzelf af als een buitensporig gekleed meisje met bont opkomt en aan het andere tafeltje gaat zitten. Happy volgt haar met zijn ogen. Happy in zichzelf. Die mond! Die ogen! Spreekt haar aan. Neem me niet kwalijk, dame, mag ik je wat vragen?*

MEISJE Eigenlijk wacht ik op iemand, maar wat...

HAPPY Ik verkoop champagne en zou je graag een glas van het merk dat ik verkoop willen aanbieden.

MEISJE Dat is heel erg vriendelijk.

HAPPY Ober!... Ach, ik ga zelf wel even een glas halen, de bediening is hier zo traag.

MEISJE Je komt hier vaker? Sjiek. *Happy gaat snel naar binnen om een glas te halen, het meisje doft zich op. Happy komt weer op met een glas en schenkt in. Nou, dank je.*

HAPPY Och, niet de moeite. Het is allemaal van de zaak. *Hij lacht.*

MEISJE Een charmant iets om in te handelen, niet?

HAPPY Och, op den duur is het allemaal hetzelfde. Handel is handel.

MEISJE Jij zegt het.

HAPPY Zit je ook in de verkoop?

MEISJE Nee.

HAPPY Mag ik je een complimentje maken? Jij hoort op de omslag van een modeblad te staan.

MEISJE *Kijkt hem een beetje schalks aan.* Stond ik al.

HAPPY Welk blad?

MEISJE Oh, een heleboel. *Ze heft haar glas.*
Proost!

HAPPY Proost! Weet je wat ze in Frankrijk zeggen? 'Champagne is de drank van je teint.' Ha, die Biff!

Biff is opgekomen en gaat bij Happy zitten.

BIFF Hallo. Sorry dat ik laat ben.

HAPPY Ik ben er net. Uh, hoe heet je?

MEISJE Julia.

HAPPY Julia, dit is mijn broer.

BIFF Is pa er?

HAPPY Hij heet Biff. Wellicht heb je van hem gehoord. Groot rugby-er.

MEISJE Echt? Welke club?

HAPPY Weet je iets van rugby?

MEISJE Ben bang van niet.

HAPPY Biff is quarterback bij de New York Giants.

MEISJE Goh, dat is mooi, toch? *Ze drinkt.*

HAPPY Ik heet Happy. Eigenlijk Harold, maar op West Point noemden ze me Happy.

MEISJE *Is nu echt onder de indruk. Echt waar? Ze draait haar gezicht en profile.*

BIFF Komt pa?

HAPPY Wil je haar?

BIFF Oh, dat lukt me nooit.

HAPPY Zoiets zou vroeger nooit bij je opkomen. Waar is de oude Biff?

BIFF Ik kom net van Oliver...

HAPPY Wacht even. Ik wil de oude Biff weer zien. Wil je haar? Ze is beschikbaar.

BIFF Oh, nee. *Hij draait zich om om het meisje te bekijken.*

HAPPY Let jij maar 'ns op. *Draait zich om naar het meisje. Poes? Zij draait zich naar hem toe.* Heb je vanavond iets te doen?

MEISJE Ja, eigenlijk... maar ik zou even kunnen bellen.

HAPPY Ja, doe dat, poes. Misschien kun je een vriendin meenemen. We zitten hier nog wel een tijdje. Biff is een van de grootste rugby-ers.

MEISJE *Staat op.* Leuk jullie te ontmoeten.

HAPPY Kom gauw terug.

MEISJE Ik doe m'n best.

HAPPY Niet je best, je uiterste best. *Het meisje gaat af.* Is het niet doodzonde? Zo'n mooi meisje? Daarom kan ik niet trouwen. Er is niet een goede vrouw op de duizend, New York barst ervan, joh!

BIFF Happy, hoor 'ns...

HAPPY Ik zei je dat ze beschikbaar was!

BIFF *Ongewoon zenuwachtig.* Hou op, ja? Ik wil je iets vertellen.

HAPPY Heb je Oliver gezien?

BIFF Gezien wel, ja. Kijk, ik wil pa iets vertellen en jij moet me helpen.

HAPPY Wat? Staat ie erachter?

BIFF Ben je getikt of zo? Je bent hardstikke gesjochten, weet je dat?

HAPPY Hoezo? Wat is er gebeurd?

BIFF *Gespannen.* Ik heb vandaag iets verschrikkelijks gedaan. Het is de vreemdste dag die ik ooit heb meegemaakt. Ik ben ontzettend stom, dat zweer ik je.

HAPPY Wou ie je niet spreken?

BIFF Ik heb zes uur op hem zitten wachten, de hele dag. Bleef maar m'n naam doorgeven. Probeerde zelfs z'n secretaresse te versieren, zodat ik via haar bij hem kon binnenkomen, zonder succes.

HAPPY Hij wist nog wie je was, hè?

BIFF *Kapt Happy met een gebaar af.* Uiteindelijk, om vijf uur, komt ie naar buiten. Wist niet wie ik was of wat dan ook. Ik voelde me een complete idioot.

HAPPY Heb je hem over mijn idee verteld?

BIFF Hij liep weg. Ik heb hem één minuut gesproken. Ik werd zo kwaad, ik had die hele tent wel kunnen slopen! Hoe ik er in godsnaam bij kwam dat ik daar vertegenwoordiger zou zijn geweest! Ik geloofde er zelfs in! En toen keek ie me één keer aan en ik besepte dat mijn hele leven één grote leugen is geweest! We hebben vijftien jaar lang in een droom geleefd. Ik was expeditieklerk.

HAPPY Wat deed je toen?

BIFF *Onder grote spanning en verwondering.* Nou, hij ging ervandoor. En de secretaresse ging weg. Ik zat helemaal alleen in de wachtkamer. Ik weet niet wat me

bezielde. Eer ik het in de gaten heb sta ik in zijn kantoor... lambrisering, de hele handel. Ik kan het niet verklaren. Ik... ik heb zijn gouden vulpen gejat.

HAPPY Tjee, heeft ie je betrappt?

BIFF Ik ben naar buiten gerend. Alle elf verdiepingen naar beneden. Ik rende en rende.

HAPPY Dat was een ontzettend stomme... waarom deed je dat?

BIFF *Getourmenteerd.* Ik weet het niet, ik wou gewoon... iets jatten. Ik weet het niet. Je moet me helpen, Happy, ik ga het pa vertellen.

HAPPY Ben je gek? Waarom?

BIFF Hij moet begrijpen dat ik niet iemand ben die je zoveel geld leent. Hij denkt dat ik hem al die jaren heb vernederd en dat vreet aan hem.

HAPPY Precies. Daarom vertel je hem iets leuks.

BIFF Dat kan ik niet.

HAPPY Zeg dat je morgen gaat lunchen met Oliver.

BIFF En wat doe ik dan morgen?

HAPPY Je gaat 's ochtends vroeg weg, komt 's avonds terug en je zegt dat Oliver erover nadenkt. Hij denkt er een paar weken over na en geleidelijk aan vervaagt het in zijn herinnering en niemand wordt er slechter van.

Willy komt op.

Hallo, pa!

WILLY Goh, ik ben hier al jaren niet geweest!

BIFF *Loopt op Willy af alsof hij invalide is. Ga zitten, pa.*

HAPPY Ik ga wat te drinken halen. Whiskey voor ons allemaal.

BIFF Doe maar dubbele.

HAPPY Dubbele whiskeys, okee. *Happy gaat snel whiskey halen.*

WILLY Je hebt er al een paar op, hè?

BIFF Een paar maar, ja.

WILLY Nou, hoe is het gegaan, jongen? *Knikt bemoedigend, met een glimlach.* Alles okee?

BIFF *Haalt diep adem, strekt dan zijn arm uit en grijpt Willy's hand. Maatje van me... Hij glimlacht dapper en Willy glimlacht ook. Wat ik vandaag heb beleefd!*

WILLY Echt? Wat dan?

BIFF *Met een hoge stem, een beetje beschonken, zwevend. Het is een rare dag geweest. Stilte. Hij kijkt om zich heen, kalmeert zo goed en zo kwaad als hij kan, maar zijn adem breekt steeds het ritme van zijn stem. Ik moest behoorlijk lang op hem wachten en...*

WILLY Op Oliver?

BIFF Ja, op Oliver. De hele dag, om je de
waarheid te zeggen. En een hele hoop...
gebeurtenissen... voorvallen uit mijn leven kwamen weer
boven. Wie heeft ooit gezegd dat ik bij Oliver
vertegenwoordiger ben geweest?

WILLY Jij zelf.

BIFF Nee, pa, ik was expeditieklerk.

WILLY Maar je was praktisch...

BIFF *Vastberaden.* Pa, ik weet niet wie het het
eerst zei, maar ik ben nooit vertegenwoordiger voor
Oliver geweest.

WILLY Waar heb je het over?

BIFF Laten we bij de feiten blijven, pa. We
komen geen meter verder als we zo ouwehoeren. Ik was
expeditieklerk.

WILLY *Kwaad.* Nu moet jij eens luisteren...

BIFF Waarom laat je mij m'n verhaal niet
afmaken? *Happy komt op met de whiskeys.*

WILLY Ik ben niet geïnteresseerd in verhalen over
het verleden of wat voor lulkoek ook omdat het bos in
brand staat. Overall staat de boel in de fik. Ik ben
vandaag ontslagen.

BIFF *Geshockeerd.* Hoe is dat mogelijk?

WILLY Ik ben ontslagen en ik ben op zoek naar een beetje goed nieuws om het je moeder te vertellen, omdat die vrouw d'r hele leven heeft gewacht en geleden. Het feit is dat ik geen enkel verhaal meer paraat heb, Biff. Dus hou geen preek over feiten en voorvallen. Daar ben ik niet in geïnteresseerd. Nou, heb je Oliver gesproken?

BIFF Jezus, pa!

WILLY Betekent dat dat je niet erheen bent gegaan?

HAPPY Tuurlijk is ie er wel heen gegaan.

BIFF Ik ben erheen gegaan. Ik... heb hem gesproken. Hoe kunnen ze jou ontslaan?

WILLY *Op het randje van zijn stoel.* Hoe heeft -ie je ontvangen?

BIFF Hij laat je zelfs niet op commissie werken?

WILLY Ik lig eruit! *Boort door.* Vertel, je kreeg een hartelijke ontvangst?

HAPPY Tuurlijk, pa, natuurlijk!

BIFF *Dwangmatig.* Nou, het was nogal...

WILLY Ik vroeg me af of hij nog wist wie je was. *Tegen Happy.* Stel je voor, die man ziet hem in geen tien, twaalf jaar en dan zo'n ontvangst! En weet je waarom? Omdat hij toentertijd indruk op hem heeft gemaakt.

BIFF Laten we nou rustig praten en bij de feiten blijven, hè?

WILLY *Alsof Biff interrumppeerde.* Nou, wat gebeurde er? Het is groot nieuws, Biff. Nam ie je mee naar zijn kantoor of hebben jullie in de receptie gepraat?

BIFF Nou, hij kwam binnen, en...

WILLY *Met een brede glimlach.* Wat zei ie? Wedden dat ie zijn arm om je heen sloeg.

BIFF Nou, hij was nogal...

WILLY Het is een prima vent. *Tegen Happy.* Moeilijke man om toegang tot te krijgen, hoor.

HAPPY *Is het ermee eens.* Ik weet het.

WILLY *Tegen Biff.* Heb je met hèm whiskey gedronken?

BIFF Ja, hij gaf me een paar... nee, nee!

HAPPY *Komt tussenbeide.* Hij vertelde hem over mijn idee.

WILLY Val me niet in de rede. *Tegen Biff.* Hoe reageerde hij erop?

BIFF Pa, wil je me even geven om het uit te leggen?

WILLY Ik wacht al sinds ik hier zit! Hij nam je

mee naar zijn kantoor en toen?

BIFF Nou... ik praatte. En... en hij
luisterde...

WILLY Befaamd om zijn manier van luisteren. Wat
was zijn antwoord?

BIFF Zijn antwoord was... *Hij stopt met zijn
verhaal, plotseling kwaad.* Je laat me niet vertellen
wat ik wil vertellen, pa!

WILLY *Beschuldigend, kwaad.* Je hebt hem niet
gesproken, hè?

BIFF Ik heb hem wel gesproken!

WILLY Heb je hem beledigd of zo? Je hebt hem
beledigd, hè?

BIFF Wil je me de kans geven, wil je me gewoon
even de kans geven!

HAPPY Wat, godverdomme!

WILLY Vertel me wat er gebeurd is.

BIFF *Tegen Happy.* Ik kan niet met hem praten!

*Eén enkele toon van een trompet klinkt vals in de
oren. Het licht van groene bladeren maakt vlekken op
het huis, die de sfeer van nacht en droom vasthoudt. De
jonge Bernard komt op en klopt op de deur.*

JONGE BERNARD *Over z'n toeren.* Mevrouw Loman, mevrouw
Loman!

HAPPY Vertel hem wat er gebeurd is!

BIFF *Tegen Happy. Hou je kop en laat me met rust!*

WILLY Je moest zo nodig voor wiskunde zakken!

BIFF Hoezo, wiskunde? Waar heb je het over?

JONGE BERNARD Mevrouw Loman, mevrouw Loman!

Linda verschijnt in het huis, zoals eerst.

WILLY *Wild. Wiskunde, wiskunde, wiskunde!*

BIFF Kalm aan, pa!

WILLY *Woest. Als je niet was gezakt, dan was je nu binnen!*

BIFF Ik heb zes uur gewacht...

HAPPY Wat zeg je nou, verdomme?

BIFF Ik bleef maar mijn naam doorgeven, maar hij wou me niet spreken. Dus, uiteindelijk komt ie... *Hij gaat verder zonder dat het te horen is, terwijl het restaurant zwak verlicht blijft.*

JONGE BERNARD Biff is voor wiskunde gezakt!

LINDA Nee!

JONGE BERNARD Birnbaum liet hem stralen! Ze laten hem niet afstuderen!

LINDA Maar hij moet naar de universiteit. Waar is ie?

JONGE BERNARD Hij is vertrokken. Hij ging naar het station.

LINDA Station... bedoel je dat hij naar Boston is!

JONGE BERNARD Buurman Willy is in Boston?

LINDA Misschien dat Willy met de leraar kan praten. *De lichten op het huis floepen uit.*

BIFF *Aan de tafel, nu hoorbaar, steekt een gouden vulpen omhoog. ... dus ik heb het verbruid bij Oliver, snap je? Luister je?*

WILLY *Weet zich geen raad. Ja, tuurlijk. Als je niet gezakt was...*

BIFF Hoezo, gezakt? Waar heb je het over?

WILLY Geef mij niet van alles de schuld! Ik ben niet voor wiskunde gezakt... jij wel! Wat moet je met die pen?

HAPPY Dat is ontzettend stom, Biff, zo'n gouden vulpen is ik weet niet hoeveel...

WILLY *Ziet de pen voor het eerst. Jij hebt Olivers pen gepikt?*

BIFF *Zwakker. Pa, ik heb het je net uitgelegd.*

WILLY Jij hebt Bill Olivers gouden pen gestolen!

BIFF Ik heb hem niet echt gestolen! Dat heb ik
je net uitgelegd!

HAPPY Hij had hem in zijn hand en toen kwam
Oliver net binnenlopen, dus hij werd nerveus en stopte
hem in zijn zak!

WILLY Mijn god, Biff!

BIFF Het was niet de bedoeling, pa!

RECEPTIONIST Mijnheer Loman!

WILLY Roept. Ik ben niet op mijn kamer!

BIFF *Geschrokken.* Pa, wat is er aan de hand? *Hij
en Happy staan op.*

RECEPTIONIST De heer Loman voor u!

WILLY Ik ben er niet, hou op!

BIFF *Ontzet, gaat op een knie voor Willy.* Ik zal
het goedmaken, pa, ik zal het goedmaken. *Willy probeert
overeind te komen. Biff dwingt hem te blijven zitten.
Ga zitten.*

WILLY Nee, je deugt niet, je deugt nergens voor.

BIFF Ik vind wel iets anders, pa? Maak je nou
geen zorgen. *Hij houdt Willy's gezicht omhoog.*

RECEPTIONIST De heer Loman geeft geen antwoord. Zal
ik hem laten omroepen?

WILLY *Probeert te staan alsof hij de receptionist
het zwijgen op wil leggen. Nee, nee, nee!*

BIFF *Wanhopig, gebogen over Willy. Pa, luister!*
Oliver heeft met zijn compagnon gepraat over Happy's
idee. Hij... het komt allemaal goed met mij, hoor je?
Pa, luister naar me, hij zei dat het slechts een
kwestie was van de hoogte van het bedrag!

WILLY Dus je... hebt het gekregen?

HAPPY Hij gaat het helemaal maken, pa.

WILLY *Probeert te staan. Dus je hebt het
gekregen, toch? Je hebt het! Je hebt het!*

BIFF *Getourmenteerd, dwingt Willy te blijven
zitten. Nee, nee. Kijk, pa. Ik zou morgen met ze gaan
lunchen. Ik vertel dit alleen maar zodat je weet dat ik
nog steeds indruk kan maken. Maar ik kan morgen niet.*

WILLY Waarom niet? Je zegt gewoon...

BIFF Maar die pen, pa!

WILLY Je geeft hem terug en je zegt dat het een
vergissing was!

HAPPY Tuurlijk, ga morgen lunchen!

WILLY Je was bezig met een kruiswoordraadsel en
per ongeluk gebruikte je zijn pen!

BIFF Jaren geleden heb ik die doos met ballen
gejat en nu kom ik binnen met zijn gouden pen? Dat doet

de deur dicht, snap je dat niet? Ik kan hem niet recht in de ogen kijken!

STEM VAN DE PICCOLO Oproep voor de heer Loman!

WILLY Wil je dan nooit iets worden?

BIFF Hoe kan ik teruggaan, pa?

WILLY Jij wilt niks worden, zit dat erachter?

BIFF *Kwaad op Willy omdat hij geen geloof hecht aan zijn mededogen.* Vat het niet zo op! Denk je dat het makkelijk is dat kantoor binnen te lopen? Met geen tien paarden kan iemand mij terug naar Bill Oliver slepen!

WILLY Waarom ben je dan gegaan?

BIFF Waarom ik ben gegaan? Kijk naar jezelf! Kijk wat er van jou is geworden! *Offstage links lacht De Vrouw.*

WILLY Jij gaat morgen naar die lunch, Biff, anders...

BIFF Ik kan niet. Ik heb geen afspraak!

HAPPY Biff, in hemels...

WILLY Wil je mij vernederen?

BIFF Vat het niet zo op! Godverdomme!

WILLY *Slaat Biff en wankelt weg van de tafel.* Klein stinkend misbaksel! Verneder je mij?

DE VROUW Er is iemand aan de deur, Willy!

HAPPY *Trekt ze uit elkaar. Hé, we zitten in een restaurant! Houden jullie nou op, allebei? De meisjes komen op. Dag, dames, ga zitten. De Vrouw lacht, offstage links.*

JULIA Dit is Letta.

DE VROUW Willy, word nou eens wakker.

BIFF *Negeert Willy. Hallo, ga zitten. Wat willen jullie drinken?*

JULIA Letta kan maar even blijven.

LETTA Ik moet morgen heel vroeg op. Ik zit in een jury. Ik vind het zo spannend! Hebben jullie ooit in een jury gezeten?

BIFF Nee, maar wel ervoor gestaan! *De meisjes lachen.* Dit is mijn vader.

LETTA Is ie niet lief? Kom bij ons zitten, papa.

HAPPY Laat hem gaan zitten, Biff!

BIFF *Gaat naar hem toe. Kom op, ouwe, drink ons onder de tafel. Laat ze allemaal de kolere krijgen! Kom, ga zitten, maatje. Op Biffs laatste aandrang staat Willy op het punt te gaan zitten.*

DE VROUW *Volhardend. Willy, doe je nog open! Door het geroep van De Vrouw krabbelt Willy weer terug. Hij wil naar rechts, in de war.*

BIFF Hé, waar ga je naar toe?

WILLY De deur openmaken.

BIFF De deur?

WILLY Het toilet... de deur... waar is de deur?

BIFF *Leidt Willy naar links. Gewoon rechtuit naar beneden. Willy gaat naar links.*

DE VROUW Willy, sta je nou op! *Willy gaat links af.*

LETTA Ik vind het heel lief om je vader mee te nemen.

JULIA Oh, hij is niet echt jullie vader!

BIFF *Links, draait zich verwijtend naar haar toe. Julia, je hebt net een prins voorbij zien komen. Een goedaardige, verwarde prins. Een hardwerkende, ondergewaardeerde prins. Een maatje, begrijp je? Een kameraad. Staat altijd klaar voor zijn zonen.*

LETTA Oh, wat lief.

HAPPY Zo, meisjes, wat is het programma? We verspillen onze tijd. Vooruit, Biff. Kom erbij. Waar willen jullie heen?

BIFF Waarom doe je niks voor hem?

HAPPY Ik?

BIFF Het kan je geen donder schelen, hè?

HAPPY Waar heb je het over? Ik ben degene die...

BIFF Jij geeft geen ene moer om hem. *Hij haalt de opgerolde slang uit zijn zak en legt het voor Happy op de tafel neer.* Kijk, wat ik in de kelder heb gevonden, godallemachtig. Hoe kan je dit in godsnaam door laten gaan?

HAPPY Ik? Wie rent ervandoor en...

BIFF Hij betekent niks voor jou. Jij kan hem helpen... ik niet! Hij gaat zichzelf vermoorden, snap je dat niet?

HAPPY Of ik dat niet weet! Ik!

BIFF Help hem! Jezus... help hem... *Op het punt van huilen vlucht hij snel weg, achter rechts.*

HAPPY *Wil achter hem aan.* Waar ga je naar toe?

JULIA Waar is ie zo kwaad over?

HAPPY Kom, dames, we halen hem wel in.

JULIA *Terwijl Happy haar naar buiten duwt.* Zeg, ik ben niet gediend van dat gedrag!

HAPPY Hij is gewoon een beetje prikkelbaar, het komt wel goed!

WILLY *Offstage links, terwijl De Vrouw lacht.*
Niet openmaken! Niet openmaken!

LETTA Moet je niet tegen je vader zeggen waar...

HAPPY Dat is mijn vader niet. Zomaar een vent.
Vooruit, we halen Biff in en we gaan de stad op stelten
zetten, poes!

Ze gaan af. Links is geklop te horen. De Vrouw komt op, lachend. Willy achter haar aan. Zij heeft een zwarte onderjurk aan, hij knoopt zijn shirt dicht. Rauwe, zinnenprikkende muziek begeleidt haar tekst.

WILLY Wil je ophouden met lachen?

DE VROUW Doe je niet open? Hij maakt het hele hotel wakker.

WILLY Ik verwacht niemand.

DE VROUW Waarom neem je geen borrel, liefje, en doe niet zo egocentrisch.

WILLY Ik ben zo alleen.

DE VROUW Als jij van nu af aan op kantoor bent, zorg ik ervoor dat je rechtstreeks bij de inkopers komt. Niet meer rondhangen bij mijn bureau, Willy. Ik krijg er problemen mee.

WILLY Dat is lief van je.

DE VROUW Waarom zo triest? Jij bent de meest trieste, egocentrische man die ik ooit ben tegengekomen. *Zij lacht. Hij kust haar.* Kom binnen, vertegenwoordigertje. Het is onnozel je midden in de nacht aan te kleden. *Geklop is te horen.* Doe je niet open?

WILLY Hij klopt op de verkeerde deur.

DE VROUW Hij heeft ons horen praten.

WILLY *Steeds panischer.* Hij vergist zich.

DE VROUW Zeg hem dan dat ie weg moet gaan! Het werkt op mijn zenuwen, Willy.

WILLY *Duwt haar van zich af.* Okee, blijf in de badkamer en kom er niet uit. Het zal die nieuwe receptionist wel zijn. Die hufter. Dus blijf daar.

Het geklop is weer te horen. Hij maakt een paar passen van haar vandaan en zij verdwijnt in de coulissen. Het licht volgt hem en dan staat hij tegenover de jonge Biff die een koffer bij zich heeft. Biff komt op hem toe. De muziek is verdwenen.

BIFF Waarom deed je niet open?

WILLY Wat doe jij in Boston?

BIFF Ik sta al vijf minuten te kloppen, ik heb je gebeld...

WILLY Ik hoorde je net. Ik zat in de badkamer met de deur dicht. Is er thuis iets gebeurd?

BIFF Pa... ik heb je in de kou laten staan.

WILLY Wat bedoel je?

BIFF Pa...

WILLY *Biffo...* *Legt zijn arm om Biff heen.* Kom, we gaan naar beneden en je krijgt een biertje.

BIFF Ik ben voor wiskunde gezakt, pa.

WILLY Voor het hele semester?

BIFF Het hele semester. Ik heb niet genoeg punten om examen te mogen doen.

WILLY Bedoel je dat Bernard je niet de antwoorden wou geven?

BIFF Dat deed ie wel, hij probeerde het, maar ik had bij elkaar net niet genoeg punten.

WILLY En ze wilden je niet die paar punten geven?

BIFF Birnbaum verdomde het. Ik heb hem gesmeekt, pa, maar hij deed het niet. Je moet voor de vakantie met hem praten. Want als hij ziet wie jij bent en als jij op je eigen manier met hem praat, dan weet ik zeker dat hij me erdoor sleept. Wiskunde kwam telkens voor de training en ik ben niet vaak genoeg in de les geweest. Wil jij met hem praten?

WILLY Doen we. We rijden meteen terug.

BIFF Oh, prachtig, pa! Ik weet zeker dat hij het voor jou verandert!

WILLY Ga naar beneden en zeg de receptionist dat ik uitcheck.

BIFF Yes, sir! Weet je, de reden dat hij me haat - op een dag kwam hij te laat in de les, dus ik ging voor het bord staan en imiteerde hem. Ik keek scheel en sslisste.

WILLY *Lacht.* Echt? Vonden de anderen het leuk?

BIFF Ze lagen in een deuk!

WILLY Ja? Hoe deed je het?

BIFF De sschuine zijde oftewel de hypotenus...
*Willy barst in lachen uit. Biff lacht met hem mee. En
terwijl ik bezig was komt hij binnenlopen! Willy lacht
en De Vrouw lacht offstage met hem mee.*

WILLY *Zonder te aarzelen.* Ga gauw naar beneden
en...

BIFF Is daar iemand?

WILLY Nee, dat was hiernaast. *De Vrouw lacht
offstage.*

BIFF Er is iemand in je badkamer!

WILLY Nee, het is hiernaast, ze hebben een
feestje...

DE VROUW *Komt lachend op. Ze lispelt het volgende.
Er sit ietss in de doussj, Willy, en het ssist! Willy
kijkt Biff aan, die ontsteld met open mond naar De
Vrouw staart.*

WILLY Ah... ga nou maar terug naar je kamer. Ze
zullen nu wel klaar zijn met verven. Ze verven haar
kamer, dus ze heeft hier een douche genomen. Ga
terug... *Hij duwt haar.*

DE VROUW *Stribbelt tegen.* Maar ik moet me aankleden,

Willy, ik kan niet...

WILLY Donder op! Ga terug... *Doet plotseling alsof het de normaalste zaak van de wereld is.* Dit is Francis, Biff, zij is inkoper. Ze zijn haar kamer aan 't verven. Ga terug naar je kamer, Francis...

DE VROUW Ik kan niet in mijn nakie naar de hal!

WILLY *Duwt haar offstage.* Donder op! Naar je kamer! *Biff gaat langzaam op zijn koffer zitten terwijl de ruzie offstage doorgaat.*

DE VROUW Waar zijn mijn kousen? Je hebt me kousen beloofd, Willy!

WILLY Ik heb geen kousen bij me!

DE VROUW Je had twee dozen meegenomen en ik wil ze hebben!

WILLY Hier, in godsnaam, en nou opgedonderd!

DE VROUW *Komt op met een doos kousen.* Ik hoop dat er niemand in de hal is. *Tegen Biff.* Zit je op rugby of basebal?

BIFF Rugby.

DE VROUW *Kwaad, vernederd.* Ik heb hier wat trappen te verduren. Goedenavond. *Ze grist haar kleren uit Willy's handen en loopt naar buiten.*

WILLY *Na een pauze.* Ik ga morgenvroeg meteen naar je school. Haal mijn kostuums uit de kast. Ik pak mijn koffer. *Biff verroert zich niet.* Wat is er? *Biff blijft*

onbeweeglijk zitten, tranen biggelen over zijn wangen. Ze is inkoper. Haar kamer is bij de hal... ze zijn aan het verven... Je denkt toch niet... Hij kapt zichzelf af. Na een pauze. Hoor 'ns, jongen, ze bekijkt de handelswaar in haar kamer en de kamer moet er zo goed mo... Pauze. Veinst een bevel. Okee, pak mijn kostuums. Biff verroert zich niet. Hou op met huilen en doe wat ik zeg. Biff, dat is een bevel! Hoe durf je te huilen! Legt zijn arm om Biff heen. Kijk 'ns, Biff, als je volwassen bent begrijp je zulk soort dingen. Je moet... je moet er niet zoveel aandacht aan schenken. Morgen ga ik meteen met Birnbaum praten.

BIFF Laat maar zitten.

WILLY *Gaat op zijn hurken naast Biff zitten. Laat maar zitten! Hij geeft jou die paar punten. Ik zorg ervoor.*

BIFF Hij luistert niet naar jou.

WILLY En of hij naar me luistert. Jij hebt die punten nodig voor de universiteit.

BIFF Ik ga niet.

WILLY Als het mij niet lukt dat cijfer te veranderen, haal je het in op een vakantie cursus. Je hebt de hele zomer om...

BIFF *Zijn gehuil wordt heftiger. Pa...*

WILLY *Erdoor aangestoken. Oh, mijn jongen... Ze betekent niks voor mij, Biff. Ik voelde me alleen, ik voelde me ontzettend alleen.*

BIFF Je gaf haar mama's kousen! *Zijn tranen breken door en hij staat op om te gaan. Willy probeert Biff te grijpen. Raak me niet aan... leugenaar!*

WILLY Bied je excuus aan!

BIFF Huichelaar! Gemene huichelaar! *Helemaal van streek draait hij zich snel om en helemaal in tranen loopt hij naar buiten met zijn koffer. Willy blijft op z'n knieën achter.*

WILLY Kom terug of je krijgt een pak slaag! Kom terug! Je krijgt met de riem!

Een lange pauze, het geluid van de fluit gaat van de ene kant naar de andere. Het licht komt langzaam op op de keuken die leeg is. Happy verschijnt aan de deur van het huis gevolgd door Biff. Happy heeft een bos rozen met lange stelen bij zich. Hij gaat de keuken binnen, kijkt om zich heen naar Linda. Omdat hij haar niet ziet, draait hij zich om naar Biff die net buiten voor de huisdeur staat en hij maakt een gebaar met zijn handen, hetgeen duidt op 'Niet hier, volgens mij'. Hij kijkt in de woonkamer en bevriest. Binnen zit Linda die niet te zien is met Willy's jas op haar schoot. Ze staat veelzeggend en rustig op en gaat naar Happy, die achteruit de keuken in gaat, bang.

HAPPY Hé, wat doe je nog op? *Linda zegt niets, maar komt onverbiddelijk op hem af. Waar is pa? Hij blijft achteruit lopen naar rechts, en nu is Linda helemaal te zien in de doorgang naar de woonkamer. Slaapt ie?*

LINDA Waar hebben jullie gezeten?

HAPPY *Probeer het weg te lachen. We kwamen twee meisjes tegen, ma, hele nette types. Hier, we hebben bloemen voor je gekocht. Biedt ze haar aan. Zet ze in je kamer, ma. Ze slaat ze op de grond voor Biffs voeten. Hij is nu binnengekomen en heeft de deur achter zich gesloten. Ze staart Biff aan, stil. Waarom doe je dat nou? Ik wil dat je bloemen in huis hebt, ma...*

LINDA *Legt Happy het zwijgen op, woedend tegen Biff. Kan het jou wat schelen of ie leeft of doodgaat?*

HAPPY *Gaat de trap op. Kom naar boven, Biff.*

BIFF *Met plots opkomende walging, tegen Happy. Ga weg! Tegen Linda. Wat bedoel je: leeft of doodgaat? Niemand ligt hier op sterven.*

LINDA *Ga uit mijn ogen! Ga weg!*

BIFF *Ik wil de grote baas zien.*

LINDA *Jij komt niet bij hem in de buurt!*

BIFF *Waar is ie? Hij gaat de woonkamer in en Linda volgt hem.*

LINDA *Roept Biff achterna. Jij nodigt hem uit voor een diner. Hij kijkt er de hele dag naar uit... Biff verschijnt in de slaapkamer van zijn ouders, kijkt om zich heen en gaat af. ... en dan laat je hem alleen achter. Dat doe je niet eens bij een vreemde!*

HAPPY *Hoezo? We hebben het fantastisch gehad. Linda komt terug in de keuken. Als ik hem echt alleen had gelaten, dan mag ik hier ter plekke doodvallen!*

LINDA Ga weg!

HAPPY Hoor nou 'ns, ma...

LINDA Moest je zonodig vanavond achter de vrouwen aan? Jij en je smerige hoeren! *Biff komt weer de keuken binnen.*

HAPPY We zijn alleen achter Biff aangaan om hem op te vrolijken!

LINDA Ga weg, allebei, en kom niet meer terug! Ik wil niet dat jullie hem nog meer kwellen. Vooruit, pak jullie spullen! *Tegen Biff.* Je kunt in zijn flat slapen. *Ze begint de bloemen op te rapen en houdt plotseling weer op.* Raap die troep op, ik ben niet langer je dienstmeid. Raap het op, klaploper! *Happy keert haar als weigering de rug toe.* *Biff komt langzaam aanlopen en gaat op zijn knieën zitten, raapt de bloemen op.* Beesten zijn jullie! Niemand is zo wreed om die man zo in een restaurant te laten zitten!

BIFF *Kijkt haar niet aan.* Heeft ie dat gezegd?

LINDA Hij hoefde helemaal niks te zeggen. Hij was zo gekrenkt dat ie bijna strompelend thuiskwam.

HAPPY Maar mam, we hebben het fantastisch gehad...

BIFF *Kapt hem woedend af.* Hou je kop! *Zonder nog een woord te zeggen gaat Happy naar boven.*

LINDA Jij! Jij ging niet eens naar binnen om te kijken of alles met hem in orde was!

BIFF *Nog steeds op de vloer voor Linda, de bloemen in zijn hand, met zelfverwijt. Nee. Deed ik niet. Heb geen ene moer gedaan. Wat zeg je daarvan, hè? Liet hem wauwelend achter op het toilet.*

LINDA *Misbaksel dat je bent. Jij...*

BIFF *Je slaat de spijker op z'n kop! Hij komt overeind, gooit de bloemen in de prullenbak. Het schuim van de aarde en je staat recht tegenover hem!*

LINDA *Ga weg!*

BIFF *Ik moet met de baas praten, ma. Waar is ie?*

LINDA *Jij komt niet bij hem in de buurt. Verlaat dit huis!*

BIFF *Vol zelfvertrouwen en vastberadenheid. Nee. We gaan goed met elkaar praten, hij en ik.*

LINDA *Jij praat niet met hem! Van buiten is gehamer te horen, offstage rechts. Biff wendt zich naar het lawaai. Linda plotseling smekend. Wil je hem alsjeblieft met rust laten?*

BIFF *Wat doet ie daarbuiten?*

LINDA *Hij is de tuin aan het inzaaien!*

BIFF *Kalm. Nu? Oh, mijn god!*

Biff gaat naar buiten, Linda achter hem aan. Het licht op hen gaat langzaam uit en komt op midden op het plankier terwijl Willy daar rondloopt. Hij heeft een zaklantaarn bij zich, een schoffel en een handvol

zakjes met zaden. Hij klopt stevig op het uiteinde van de hark zodat hij goed vast zit en gaat dan naar links, de afstand metend met zijn voet. Hij houdt de zaklantaarn vast om de pakjes met zaden te kijken en leest de aanwijzingen. Hij is in de blauwe avondlucht gehuld.

WILLY Wortelen... een centimeter van elkaar. Rijen... van dertig centimeter. *Hij meet het af. Dertig centimeter... een voet. Hij legt het pakje neer en meet af. Bietjes. Hij legt een ander pakje neer en meet weer. Sla. Hij leest het pakje, legt het neer. Een voet... Hij kapt zichzelf af als Ben rechts opkomt en gaat langzaam op hem toe. Wat een plan. Schitterend, schitterend. Want ze heeft geleden, Ben, die vrouw heeft geleden. Een vent kan niet weggaan zoals ie binnenkomt, een vent moet iets betekenen. Ben gaat naar hem toe alsof hij hem wil onderbreken. Je moet de dingen overwegen. Niet meteen antwoord geven. Onthoud, het is een plan van gegarandeerd twintigduizend dollar. Kijk, Ben, ik wil dat je met mij de details doorloopt.*

BEN *Staat stil, peinst. Wat is het plan?*

WILLY Het is twintigduizend contant. Gegarandeerd, solide, snap je?

BEN Je wilt jezelf toch niet voor schut zetten? Ze kunnen je polis niet uitkeren.

WILLY Hoe zouden ze durven weigeren? Heb ik niet als een koelie gewerkt om elke premie op de cent af te betalen? En dan zouden ze niet betalen! Onmogelijk!

BEN Zoiets noemen ze laf, William.

WILLY Hoezo? Is er meer lef voor nodig hier de rest van mijn leven te staan en nullen op te tellen?

BEN *Geeft toe. Daar zeg je wat, William. Hij loopt, denkt, draait zich om. En twintigduizend... dat is iets wat je vast kunt pakken.*

WILLY *Overtuigd nu, met toenemende kracht. Oh, Ben, dat is het mooie ervan! Ik zie het als een diamant, schijnend in de duisternis, hard en ruw, die ik kan oppakken en in mijn hand voelen. Alles wordt anders. Omdat hij denkt dat ik niks ben, en daarom vernedert hij mij. Maar de begrafenis... *Strekt zijn rug.* Ben, de begrafenis zal groots zijn! Ze zullen komen uit Maine, Massachusetts, Vermont, New Hampshire! Al die ouwe old-timers met vreemde nummerplaten... die jongen zal door de bliksem worden getroffen, Ben, omdat hij zich nooit heeft gerealiseerd dat... men mij kent! Rhode Island, New York, New Jersey... ze kennen mij en voor eens en altijd zal ie het met eigen ogen zien. Hij krijgt een shock, die jongen!*

BEN *Komt naar de rand van de tuin. Hij zal je een lafaard noemen.*

WILLY *Plotseling angstig. Nee, dat zou vreselijk zijn.*

BEN Een ouwe gek.

WILLY *Nee, nee, dat mag niet, dat zal ik niet toelaten! Hij is gebroken en wanhopig.*

BEN Hij zal je haten, William. *De vrolijke muziek van The Boys is te horen.*

WILLY Oh, Ben, kunnen we die goeie ouwe tijd terughalen? Die was zo licht, er was kameraadschap, sleetje rijden in de winter, blozende wangen. En altijd wel goed nieuws, altijd iets leuks aan de horizon. En hij liet me nooit de koffers naar binnen dragen en hoe hij dat rode autootje in de was zette! Waarom, waarom kan ik hem niets bieden zodat hij me niet hoeft te haten?

BEN Laat me erover nadenken. *Hij kijkt op zijn horloge.* Ik heb nog een beetje tijd. Opmerkelijk plan, maar je moet wel zeker zijn dat je jezelf niet voor schut zet. *Ben loopt afwezig naar het achtertoneel en verdwijnt uit het zicht. Biff komt naar voren vanaf links.*

WILLY *Is zich plotseling bewust van Biff, draait zich om en kijkt hem aan, begint dan verward de zakjes met zaden op te rapen.* Waar is dat zaad, verdomme? *Verontwaardigd.* Je ziet hier geen barst! Ze hebben verdomme de hele buurt ingepakt.

BIFF Er wonen hier overal mensen.

WILLY Ik ben bezig. Val me niet lastig.

BIFF *Pakt de schoffel van Willy.* Ik wou afscheid nemen, pa. *Willy kijkt naar hem, niet in staat zich te verroeren.* Ik kom niet meer terug.

WILLY Je gaat morgen niet naar Oliver?

BIFF Ik heb geen afspraak, pa.

WILLY Hij legde zijn arm om je heen en jij hebt geen afspraak?

BIFF Pa, snap het nou, ja? Telkens als ik wegging was 't ruzie die mij het huis uitjoeg. Vandaag werd ik me iets bewust en ik probeerde het je uit te leggen en ik... Het kan me geen donder schelen wiens fout het is of zo. *Hij pakt Willy's arm.* Laten we er gewoon een punt achter zetten, hè? Kom naar binnen, we vertellen het ma. *Met zachte drang probeert hij Willy naar links te trekken.*

WILLY *Verlamd, onbeweeglijk, met schuldgevoel in zijn stem.* Nee, ik wil haar niet zien.

BIFF *Probeert Willy in het gezicht te kijken alsof daar het antwoord te vinden is.* Waarom niet?

WILLY *Ongevoeliger nu.* Val me niet lastig, ja?

BIFF Je wilt toch niet dat ze je een lafaard noemen? Dit is niet jouw fout, ik ben het, ik ben een klaploper. Kom nou naar binnen! *Willy doet moeite weg te komen. Willy rukt zich los en gaat snel uit zichzelf het huis binnen. Biff volgt hem.*

LINDA *Tegen Willy.* Heb je gezaaid?

BIFF *Bij de deur, tegen Linda.* Okee, we hebben het uitgepraat. Ik ga en ik zal niet meer schrijven.

LINDA *Gaat naar Willy in de keuken.* Volgens mij is dat het beste. Het heeft geen zin het te rekken, jullie kunnen gewoon niet met elkaar overweg. *Willy geeft geen antwoord.*

BIFF Als ze vragen waar ik zit of wat ik doe, dan weet je het niet en het kan je niets schelen. Op

die manier is het uit je hoofd en kan je weer opfleuren. Okee? Dat is de oplossing, ja? *Willy is stil en Biff gaat naar hem toe. Wens je me succes, makker? Hij steekt zijn hand uit. Wat zeg je ervan?*

LINDA Geef hem een hand, Willy.

WILLY *Draait zich naar haar om, in de greep van de kwekking.* Het is trouwens niet nodig het over die pen te hebben.

BIFF *Vriendelijk.* Ik heb geen afspraak, pa.

WILLY *Ontploft woest.* Hij legde zijn arm om je...?

BIFF Pa, je zult nooit weten wat ik ben, dus waarom zouden we erover ruzieën? Als ik op een goudader stuit stuur ik een cheque. Vergeet ondertussen dat ik leef.

WILLY *Tegen Linda.* Vernedering, zie je?

BIFF Geef me je hand, pa.

WILLY Niet mijn hand.

BIFF Ik hoopte niet zo weg te gaan.

WILLY Nou, zo ga je weg. Tot ziens. *Biff kijkt hem even aan, draait zich dan resoluut om en loopt naar de trap.*

WILLY Hou hem staande met: Dat je in de hel mag verrekken als je dit huis verlaat!

BIFF *Draait zich om. Wat wil je eigenlijk van mij?*

WILLY *Ik wil dat jij weet - in de trein, in de bergen, in de dalen, waar je ook bent, dat je jezelf kleiner hebt gemaakt door anderen te vernederen!*

BIFF *Nee, nee.*

WILLY *Vernedering, vernedering is het woord van je ondergang! En als je helemaal mislukt bent, herinner je dan hoe het kwam. Als je ergens naast het spoor ligt weg te rotten, herinner je het, en waag het niet mij de schuld te geven!*

BIFF *Ik geef jou niet de schuld!*

WILLY *Voor dit neem ik de schuld niet op me, hoor je dat?*

Happy komt de trap af en staat op de onderste tree, kijkt. Willy zinkt in een stoel aan de tafel en beschuldigt hem voluit.

Jij probeert een mes in mijn rug te steken... denk maar niet dat ik niet weet waar jij mee bezig bent!

BIFF *Okee, huichelaar! Laten we nu alles op tafel leggen. Met een snelle beweging haalt hij de rubberen slang uit zijn zak en legt hem op de tafel.*

HAPPY *Ben je gek...*

LINDA *Biff! Zij probeert de slang te pakken, maar Biff houdt hem met zijn hand op de tafel.*

BIFF Laat liggen! Niet aankomen!

WILLY *Kijkt er niet naar.* Wat is dat?

BIFF Jij weet verdomd goed wat dat is.

WILLY *Gekooïd, wil ontsnappen.* Nog nooit gezien.

BIFF De kabouters hebben het zeker in de kelder gelegd! Wat moet dit betekenen? Dat je hierdoor een held wordt? Moet ik medelijden met je krijgen?

WILLY *Tegen Linda.* Hoor je hoe hij mij vernedert!

BIFF Nee, je zult de waarheid horen... wat jij bent, wat ik ben!

LINDA Hou ermee op!

WILLY Vernedering!

HAPPY *Komt naar beneden naar Biff toe.* En nu schei je uit!

BIFF *Tegen Happy.* Die man weet niet wie wij zijn! Die man krijgt het te weten! *Tegen Willy.* We hebben in dit huis nooit, nog geen tien minuten, elkaar de waarheid verteld!

HAPPY We hebben altijd de waarheid verteld!

BIFF *Keert zich tegen hem.* Draaikont, ben jij soms assistent inkoper? Je bent een van de twee assistenten van de assistent, niet dan?

HAPPY Nou, ik ben praktisch...

BIFF Je zit er praktisch helemaal vol mee! Wij allemaal! En ik ben het zat. *Tegen Willy*. Weet je waarom ik drie maanden lang geen adres had? Ik had in Kansas City een pak gestolen en ik zat in de bak. *Tegen Linda die aan het snikken is*. Hou op met huilen. Ik ben het zat. *Linda wendt zich van hen af, bedekt haar gezicht met haar handen*.

WILLY Het is natuurlijk mijn fout!

BIFF Sinds ik van school was, ben ik door diefstal elke baan kwijtgeraakt! En het is me nooit ergens gelukt omdat jij mij zo vol gebakken lucht hebt gepompt dat ik er niet meer tegen kon door wie dan ook te worden gecommandeerd! Daar ligt de schuld!

WILLY Ik hoor het!

BIFF Het is verdomme tijd dat je 't hoort! Ik moest binnen twee weken de grote mijnheer zijn en ik ben het zat!

WILLY Hang jezelf dan op! Verneder me dan, hang jezelf op!

BIFF Niemand hangt zich op, Willy! Vandaag rende ik elf verdiepingen naar beneden met een gouden vulpen in mijn hand. En plotseling stopte ik. Ik stopte op de helft van dat kantoorgebouw en ik zag... de blauwe lucht. Ik zag de dingen waar ik van hou in deze wereld. Het werk en het eten en de rust om te gaan zitten en te roken. En ik keek naar die pen en zei tegen mezelf: verdomme, waarom graai ik dit weg? Waarom probeer ik te worden wat ik niet wil zijn? Wat doe ik in een kantoor, ik maak mezelf tot slaaf, terwijl het enige wat ik wil

daarbuiten ligt! *Hij tracht dat Willy hem recht in zijn gezicht kijkt, maar Willy rukt zich los en gaat naar links.*

WILLY *Vol haat, dreigend. De deur van je leven staat wagenwijd open!*

BIFF *Ik ben iemand van dertien in een dozijn en jij ook!*

WILLY *Keert zich nu tegen hem in een ongecontroleerde uitbarsting. Ik ben niet iemand van dertien in een dozijn! Ik ben Willy Loman en jij bent Biff Loman! Biff wil op Willy af, maar wordt tegengehouden door Happy. In zijn woede lijkt Biff op het punt te staan zijn vader aan te vallen.*

BIFF *Ik ben geen aanvoerder, Willy, en jij ook niet. Je bent nooit iets anders geweest dan een hardwerkende handelsreiziger die op de vuilnisbelt belandde zoals de hele rest! Ik ben één dollar per uur, Willy, meer niet! Ik probeerde het in zeven staten en ik kon er niet meer van maken. Eén dollar per uur! Ik breng niet langer prijzen mee naar huis, en jij moet ophouden daarop te zitten wachten!*

WILLY *Rechtstreeks tegen Biff. Rancuneuze hond! Biff rukt zich los van Happy. Willy, in zijn angst, wil de trap op rennen. Biff grijpt hem.*

BIFF *Op het toppunt van zijn woede. Pa, ik ben niks! Ik wil je helemaal niet vernederen. Ik ben gewoon wat ik ben. Biff is door zijn woede uitgeput en hij zakt in elkaar, snikt, houdt Willy vast die zwijgend naar Biffs gezicht tast.*

WILLY *Verbaasd. Wat doe je nou? Wat doe je? Tegen Linda. Waarom huilt ie?*

BIFF *Huilt, is gebroken. Wil je me laten gaan, in godsnaam? Wil je die valse droom van me wegnemen en hem kapot trappen voor er iets gebeurt? Worstelt om zich te beheersen, hij rukt zich van hem los en gaat naar de trap. Morgen vertrek ik. Breng hem... breng hem naar bed. Uitgeput gaat Biff de trap op naar zijn kamer.*

WILLY *Na een lange pauze, verbaasd, opgetogen. Is dat niet... is dat niet heel bijzonder? Biff... hij mag me!*

LINDA *Hij houdt van je, Willy!*

HAPPY *Diep bewogen. Altijd al, pa.*

WILLY *Oh, Biff! Staart wild rond. Hij huilde! Hij huilde tegen mij. Hij is verstikt van liefde en schreeuwt nu zijn belofte uit. Die jongen... die jongen wordt iets groots!*

Ben verschijnt in het licht net buiten de keuken.

BEN *Ja, heel bijzonder, met twintigduizend dollar achter de hand.*

LINDA *Merkt het getol van zijn geest, bevreesd, voorzichtig. Kom nu naar bed, Willy. Het is nu allemaal gekalmeerd.*

WILLY *Heeft er moeite mee niet het huis uit te rennen. Ja, we gaan slapen. Vooruit. Ga slapen, Happy.*

BEN En je moet groots zijn om de rimboe open te breken. *Met accenten van angstbeelden begint Bens idyllische muziek.*

HAPPY *Met zijn arm om Linda.* Ik ga trouwen, pa, vergeet dat niet. Ik ga alles anders doen. Ik run die afdeling voor het jaar om is. Je zult 't zien, ma. *Hij kust haar.*

BEN De rimboe is donker, maar vol diamanten, Willy. *Willy draait zich om, luistert naar Ben.*

LINDA Wees braaf. Jullie zijn allebei goeie jongens, handel daarnaar.

HAPPY Trusten, pa. *Hij gaat naar boven.*

LINDA *Tegen Willy.* Kom, liefje.

BEN *Krachtiger.* Je moet erin gaan om een diamant eruit te krijgen.

WILLY *Tegen Linda, terwijl hij langzaam langs de rand van de keuken loopt naar de deur toe.* Ik wil gewoon even uitblazen, Linda. Laat me even alleen zitten.

LINDA *Bijna uiting gevend aan haar angst.* Ik wil dat je naar boven komt.

WILLY *Neemt haar in zijn armen.* Ik kom zo, Linda. Ik kan nu niet meteen gaan slapen. Toe nou, je ziet er vreselijk moe uit. *Hij kust haar.*

BEN Een diamant is ruw en voelt hard aan in je hand.

LINDA Ik denk dat het de enige manier is, Willy.

WILLY Tuurlijk, het is het beste.

BEN Het beste!

WILLY De enige manier. Alles zal... toe nou, meisje, naar bed. Je ziet er zo moe uit.

LINDA Kom meteen naar boven.

WILLY Twee minuutjes. *Linda gaat naar de woonkamer, verschijnt dan weer in haar slaapkamer. Willy gaat net buiten de keukendeur.*

WILLY Houdt van mij. *Verwonderd.* Altijd al. Is dat niet bijzonder? Ben, hij zal respect voor me hebben!

BEN *Met een belofte.* Het is donker daar, maar het zit vol diamanten.

WILLY Kun je je het voorstellen, die prachtige knul met twintigduizend dollar op zak?

LINDA *Roept vanuit haar kamer.* Willy! Kom nou naar boven!

WILLY *Roept de keuken in.* Ja! Ja. Ik kom! Het is een hele slim zet, dat snap je toch? Zelfs Ben ziet het in. Ik moet gaan, duifje. Dag! Dag! *Loopt op Ben toe, danst bijna.* Stel je voor? Als de post komt, ligt ie weer voor op Bernard!

BEN Een perfect plan, in alle opzichten.

WILLY Heb je gezien hoe hij huilde?

BEN De tijd, William, de tijd!

WILLY Oh, Ben, ik heb altijd geweten dat we het op de een of andere manier zouden maken, Biff en ik!

BEN *Kijkt op zijn horloge.* De boot. We komen te laat. *Hij verdwijnt langzaam in de duisternis.*

WILLY *Weemoedig, draait zich om naar het huis.* Goed, als je aftrapt, jongen, wil ik een schot van zestig meter zien en loop onder de bal door het veld over en als je trapt, trap dan laag en hard, want het is belangrijk, jongen. *Hij draait om zijn as en staat tegenover het publiek.* Er zitten allerlei belangrijke mensen op de tribune en het eerste wat je... *Realiseert zich plotseling dat hij alleen is.* Ben! Ben, waar moet ik...? *Hij maakt een plotselinge beweging alsof hij zoekt.* Ben, hoe moet ik...?

LINDA Roept. Willy, kom je naar boven?

WILLY *Geeft een zucht van angst, tolt rond als hij haar het zwijgen wil opleggen.* Ssst! *Hij draait rond alsof hij de weg zoekt: geluiden, gezichten, stemmen lijken op hem af te zwermen en hij wappert ernaar, huilt: Ssst! Ssst! Plotseling muziek, ijl en hoog, die hem stil laat staan. De muziek wordt steeds sterker, bijna een ondraaglijke schreeuw. Hij loopt op zijn tenen heen en weer en rent om het huis heen weg.* Ssst!

LINDA Willy? *Er komt geen antwoord. Linda wacht. Biff staat op uit bed. Hij heeft nog steeds zijn kleren*

aan. Happy gaat overeind zitten. Biff staat te luistern.

LINDA *Echt bang. Willy, geef antwoord! Willy! Het geluid van een startende auto, die op volle snelheid weggrijdt, is te horen. Nee!*

BIFF *Rent de trap omlaag. Pa!*

Terwijl de auto snel weggrijdt, breekt de muziek in met een vloedgolf van geluid en wordt uiteindelijk de zachte trilling van de snaar van een cello. Biff gaat langzaam terug naar zijn slaapkamer. Hij en Happy trekken ernstig hun colberts aan. Linda loopt langzaam haar kamer uit. De muziek is een dodenmars geworden. De bladeren van de dag komen over alles heen. Charley en Bernard, somber gekleed, komen op en kloppen op de keukendeur. Biff en Happy komen langzaam de trap af naar de keuken als Charley en Bernard binnenkomen. Allen stoppen even als Linda - in rouwkleding met een kleine bos rozen - door de gordijnen van de ingang de keuken binnenkomt. Ze gaat op Charley toe en pakt zijn arm. Nu gaan allen naar het publiek toe, door de muurgrens van de keuken. Op het uiteinde van het plankier legt Linda de bloemen neer, knielt en zit op haar hielen. Allen staren in het graf.

REQUIEM

CHARLEY Het wordt donker, Linda. *Linda reageert niet. Zij staart in het graf.*

BIFF Wat vind je ervan, ma? Kunt beter gaan rusten, hè? Ze doen zo het hek dicht. *Linda verroert zich niet. Pauze.*

HAPPY *Intens kwaad.* Hij had niet het recht het te doen. Het was niet nodig. We hadden hem kunnen helpen.

CHARLEY *Bromt.* Hmmm.

BIFF Ga mee, ma.

LINDA Waarom is niemand gekomen?

CHARLEY Het was een hele mooie begrafenis.

LINDA Maar waar zijn al de mensen die hij kende? Misschien verwijten ze het hem.

CHARLEY Nah. De wereld is hard, Linda. Ze zullen het hem niet verwijten.

LINDA Ik kan het niet begrijpen. Vooral nu. De eerste keer in vijfendertig jaar dat we vrij en zonder schulden zijn. Hij had alleen een klein salaris nodig. Hij was zelfs klaar bij de tandarts.

CHARLEY Niemand heeft alleen maar een klein salaris nodig.

LINDA Ik kan het maar niet begrijpen.

BIFF Er waren een hoop leuke dagen. Als hij thuiskwam van een reis, of op zondagen: de veranda bouwen, de kelder afmaken en de garage eraan bouwen. Weet je, Charley, er zit meer van hem in die veranda dan in alle contracten die hij ooit heeft afgesloten.

CHARLEY Ja. Met een bak cement was hij was een gelukkig mens.

LINDA Hij was fantastisch met zijn handen.

BIFF Hij had de verkeerde dromen. Helemaal, helemaal verkeerd. *Happy staat bijna klaar om met Biff te vechten.* Hij heeft nooit geweten wie hij was.

CHARLEY *Stopt Happy's beweging en antwoord. Tegen Biff.* Niemand mag deze man iets verwijten. Je begrijpt het niet: Willy was een handelsreiziger. En voor een handelsreiziger is er geen bodem in het leven. Hij vertelt je niet hoe het systeem in elkaar steekt, hij zegt niet hoe de wet eruit ziet, hij geeft je geen medicijn. Het is een man daarginds in de vrije wereld, die doorgaat met een lach op z'n gezicht en gepoetste schoenen. En als de lach niet wordt beantwoord... dan beeft de aarde. Dan krijg je kreukels in je hoed en je bent verloren. Niemand mag deze man iets verwijten. Een handelsreiziger moet dromen, jongen. Dat hoort bij het beroep.

BIFF De man wist niet wie hij was, Charley.

HAPPY *Woest.* Zeg dat niet!

BIFF Waarom ga je niet met mij mee, Happy?

HAPPY Ik ben niet zo makkelijk te lijmen. Ik blijf hier in deze stad en ik ga die oplichters verslaan! *Hij kijkt naar Biff, zijn kin strak.* De Gebroeders Loman!

BIFF Ik weet wie ik ben, joh.

HAPPY Ik zal jou en alle anderen laten zien dat Willy Loman niet vergeefs stierf. Hij had een mooie droom. De enige droom die je kunt hebben... als nummer één voor de dag komen. Hij heeft het hier uitgevochten en dit is de plek waar ik het voor hem ga winnen.

BIFF *Met een hopeloze blik naar Happy, buigt zich naar zijn moeder.* Laten we gaan, mam.

LINDA Ik kom zo. Vooruit, Charley. *Hij aarzelt.* Ik heb nooit de kans gehad afscheid te nemen. *Charley gaat weg, gevolgd door Happy. Biff blijft op korte afstand achter en links van Linda. Zij zit daar, haar krachten verzamelend. De fluit begint, niet ver weg, en ze speelt onder haar tekst.* Vergeef me, lieve. Ik kan niet huilen. Ik weet niet wat het is, maar ik kan niet huilen. Ik begrijp het niet. Waarom heb je dit nou gedaan? Help me, Willy, ik kan niet huilen. Het is alsof je gewoon weer onderweg bent. Ik verwacht steeds dat je thuiskomt. Waarom heb je het gedaan? Ik tast in het duister en ik kan het niet begrijpen, Willy. Ik heb vandaag de laatste aflossing op het huis betaald. Vandaag, liefje. En er zal niemand thuis zijn. *Een snik komt op in haar keel.* We zijn vrij en zonder schulden. *Snikt nu voller, bevrijd.* We zijn vrij. *Biff komt langzaam op haar toe.* We zijn vrij... We zijn vrij...

Biff helpt haar overeind en gaat achter rechts met

haar in zijn armen af. Linda snikt zachtjes. Bernard en Charley komen erbij en gaan achter hen aan, gevolgd door Happy. Alleen de muziek van de fluit blijft achter op het duister wordende toneel terwijl boven het huis de harde torens van de flatgebouwen in scherp focus verrijzen.

DOEK

Herziene vertaling 18.6.11

Marcel Otten, Mountcharles, co. Donegal Ierland

